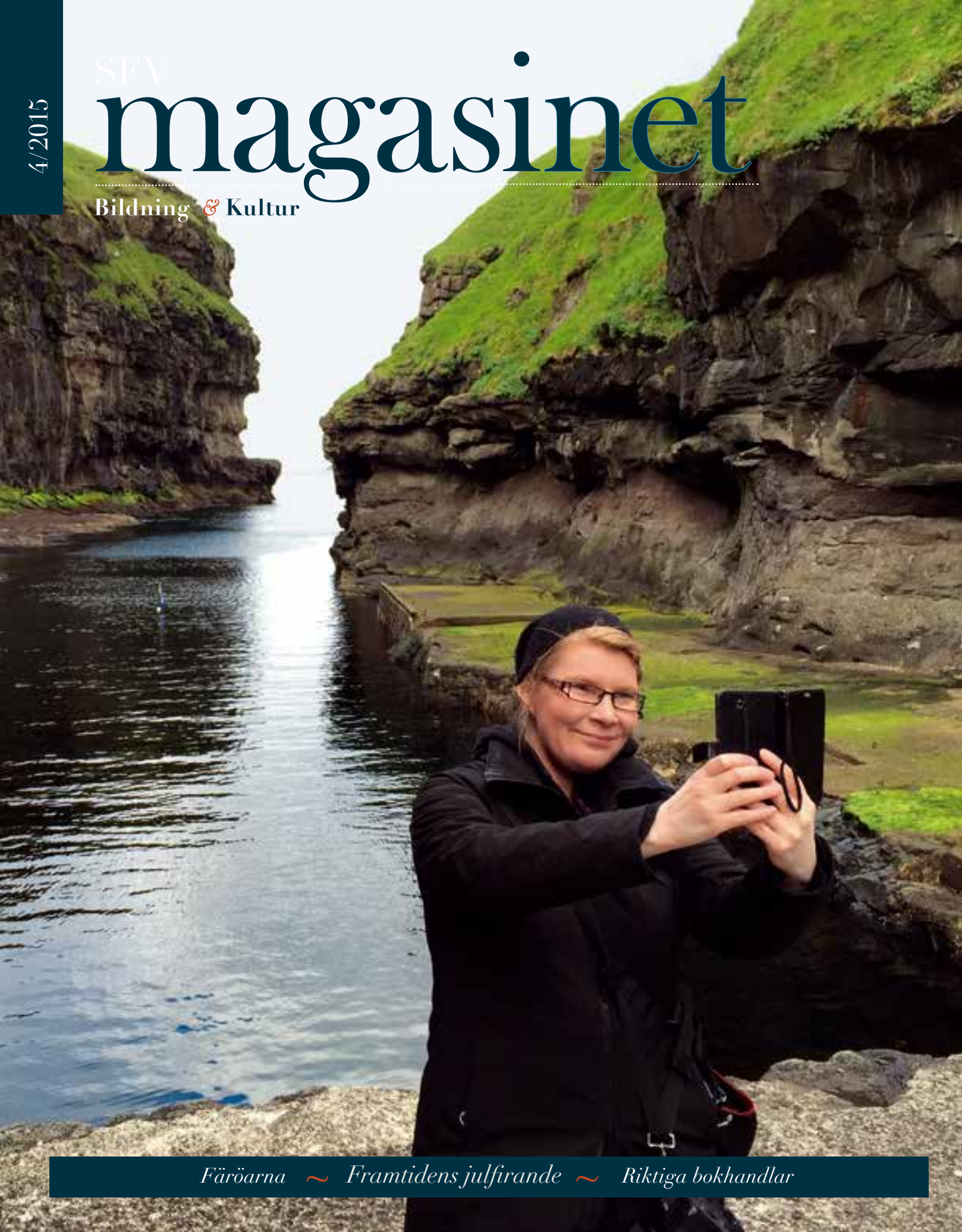

4/2015

SFV

magasinet

Bildning & Kultur

Färöarna ~ Framtidens julfirande ~ Riktiga bokhandlar

Nr 4
Oktober 2015
Volym 4, 1. årgången

UTGIVARE
Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi
svf@svf.fi
SFV:s kulturtidskrift
utkommer 4 gånger år 2015

Nr	1	2	3	4
Materialdag	22.1	8.4	9.9	11.11
Utdelas	26.2	16.5	12.10	15.12

REDAKTION
SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570
redaktion@svf.fi
Vi finns på Facebook,
Twitter och YouTube.

**CHEFREDAKTÖR
& ANSVARIG UTGIVARE**
Johan Aura
johan.aura@svf.fi
040-3559 935

REDAKTÖRER
Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@svf.fi
Stella Mattsson
stella.mattsson@svf.fi

LAYOUT
Pia Pettersson

PÄRMFOTO
Eija MäkiVuoti, fotokonstnär,
och ordförande för Tjaldur
– vänskapsföreningen Finland-
Färöarna, i Gjógv, Färöarna.
Foto: Pia Pettersson

OY FRAM AB, Vasa
ISSN 2342-7426 (print)
ISSN 2342-7442 (online)

- 4 Kontakta SFV
- 5 Ledaren: Undersökningar visar...
- 6 Kort
- 8 Läsflyt och uppmärksamhet
- 10 Färöarna - landet bortom havet
- 16 Än finns det riktiga bokhandlar!
- 19 Bengelsdorff: Att få spela en roll
- 20 Maskrosor och mamseller. Två klassresor i österled.
- 22 Biblioteken samarbetar
- 24 Julen – ett identitetsbygge i förändring
- 29 Psykosociala förbundet stöder och banar väg för attitydförändring
- 32 Bokmässan lämnar ingen oberörd
- 35 Kolumnen: Utan ting vandrar vi vilse
- 36 Skrivandet är en resa
- 38 Sicilianska nobelpristagare
- 41 Ett år av studiero med hjälp av Studiefonden
- 44 Frågan
- 45 SVF-fakta
- 46 Författare på djupet: Gränsöverskridande reportage.
- 50 Medlemmarnas bokspalt
- 52 Boklådan
- 54 Läsbiten
- 58 Kryss / sudoku

Ska vi verkligen sälja den vita varianten i museishopen, undrade jag för något år sedan. Det skulle vi. Efterfrågan var så stor.

Amanuens Kristina Lundström-Björk, Jakobstads museum

8

Mitt i Atlanten, 62 grader norr, 7 grader väst, ligger Färöarna (Føroyar på färiska). På svenska "Färöarna". Får finns det till det dubbla av befolkningen. Det lilla landet med knappt 50 000 invånare har självstyre sedan 1948, men tillhör Danmark. Vänskapsföreningen Finland-Färöarna r.f., Tjaldur, firar i år 40-års jubileum.

► Sidan 8

22

Folkvandringen i Europa kommer ofrånkomligt att prägla årets och framtidens julfirande i Svenskfinland. Å andra sidan är många av våra mest älskade nuvarande jultraditioner också importerade eller omformade seder från andra länder.

► Sidan 22

34

En bokhandel är en intressant plats. Det är både en handelsplats – ett företag som skall löna sig – men samtidigt en kulturplats, viktig för det omgivande närshället. Ett bra exempel på denna spännande kombination är anrika Herlers Bokhandel i Nykarleby, som idag drivs av Anna Övergaard.

► Sidan 34

Frågor om donationer till SFV samt SFV:s förvaltning

JOHAN AURA
KANSLICHEF
johan.aura@sfv.fi
040-3559 935

Frågor om SFV:s ekonomifunktion eller datasystem

TED ÖSTERMAN
EKONOMICHEF
ted.osterman@sfv.fi
0400-197 692

Frågor om SFV:s tävlingar, pris och medaljer

CAMILLA NORDBLAD
KANSLICHEFENS ASSISTENT
camilla.nordblad@sfv.fi
045-1210 864

Frågor om SFV:s bidrag och stipendier

VIVEKA ÅBERG
EKONOM
viveka.aberg@sfv.fi
stipendier@sfv.fi
040-5331 710

Frågor om föreningsverksamhet

STEFAN ANDERSSON
EKONOMICHEF (SFV BILDNING)
stefan.andersson@sfv.fi
050-441 0630

Frågor om SFV:s kommunikation, publikationer och annonsering

RABBE SANDELIN
REDAKTÖR
rabbe.sandelin@sfv.fi
0400-453 953

Frågor om SFV:s fastigheter

STEFAN JOHANSSON
FASTIGHETSDIREKTÖR
stefan.johansson@sfv.fi
044-7397 340

Frågor om studiecirklar eller utrymmen i SFV-huset G18

STELLA MATTSSON
KOORDINATOR/INFORMATÖR
stella.mattsson@sfv.fi
050-441 0670

Frågor om SFV:s studiecentral

SIXTEN SANDSTRÖM
REKTOR
X
X
X

Frågor om festsalen G18 och bokningar

TOM SUNDBERG
VAKTMÄSTARE
tom.sundberg@sfv.fi
050-366 6436

Frågor om studiecentralens kurser och studiecirklar

SEBASTIAN GRIPENBERG
VERKSAMHETSOMBUD NYLAND
sebastian.gripenberg@sfv.fi
050-441 0818

Frågor om De Ungas Akademi

CECILIA MCMULLEN
ENHETSLEDARE
cecilia.mcmullen@sfv.fi
040-538 5837

Skriv eller ring!

BEATRICE ÖSTMAN
VERKSAMHETSOMBUD ÅBOLAND
beatrice.ostman@sfv.fi
040-5026 026

Frågor om Svensk Byaservice

ANN-SOFI BACKGREN
SPECIALSAKKUNNIG
ann-sofi.backgren@sfv.fi
050-522 26 42

ANNA-KARIN ÖHMAN
VERKSAMHETSOMBUD ÖSTERBOTTEN
anna-karin.ohman@sfv.fi
050-3421 890

Synvillor

Min förra ledare tog jag upp risken med hur vi i organisationsvärlden ofta baserar våra beslut på utredningar och undersökningar – utan att tillräckligt väl analysera om undersökningarna är väl utförda. Jag pekade på hur många utredningar och undersökningar är så begränsade, att de i själva verket inte bidrar till att belysa fakta, utan snarare bara strävar till att styra debatten i viss riktning, eller stöda redan fattade beslut.

De här bristerna kan man alltså uppfatta och i viss mån åtgärda, men svårare blir det om vi stöder planering och beslut på känslor. Och det är vi tyvärr experter på i Svenskfinland.

Det har egentligen en alldeles naturlig förklaring. Svenskfinland är en psykologisk och politisk konstruktion, inte något påtagligt. Visst, det finns några yttre symboler på strävan till samstämmighet, som Folktinget, och det finns en vag språklig gemenskapskänsla människorna emellan, speciellt under yttre hot. Men till sist är vi förstås bara människor, med samma lokala och regionala kopplingar som alla andra.

Hembygden och regionen handlar i högsta grad om känslor, speciellt då gemensamma resurser skall fördelas. Och vi vet ganska bra hur det brukar gå då känslorna vället fram, och beskyllningarna och insinuationerna om motpartens ogina eller skumma avsikter börjar hagla. Då får inte längre fakta en syl i vädret, utan gamla fördomar och förutfattade meningar tränger igenom hövlighetens fernissa, och situationen låser sig totalt.

Känns det igen? Jag pratar inte om något specifikt. Fyll själv i din favoritföljetong. Men tänk efter nästa gång du ger dig in i debatten. Kanske en undersökning eller utredning (även med sina brister) hellre tål att debatteras, än dina känslor och fördomar.

Johan Aura

KANSLICHEF,
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

FOTO: VEIKKO SOMERPURU

Sixten Sandström rektor för SFV:s studiecentral

■ Pedagogie magister Sixten Sandström (1963) har valts till rektor för SFV:s studiecentral. Sandström har senast arbetat inom sitt eget konsult- och coachingföretag Oy InSix Ab, och före det som affärsutvecklare på Nokia under åren 2001–2011. Sandström innehade en ledande rektorstjänst på Helsingfors stads utbildningsverk åren 1989–2001. Han är också anlitad som mentor vid Suomen Mentorit r.y.

Sixten Sandström inledde arbetet på SFV:s studiecentral i SFV-huset G18 i november.

Ansök om SFV:s vistelsestipendier

■ **Beijarholmen.** SFV ger möjlighet till en sommarvistelse på Beijarholmen i Barösund, Ingå, för lärare och barnträdgårdslärare.

Beijarholmen är ett paradiset med sina fina stränder och mjuka klippor. På holmen finns två välutrustade stugor med kök, matrum, sovrum och var sin bastu. Stället lämpar sig ypperligt för en barnfamilj, och den ena byggnaden kan utmärkt fungera som gäststuga. En båt står till förfogande för hela vistelseperioden. Därför förutsätts också vissa praktiska färdigheter i båthantering och navigation. Vistelsen är hyresfri, men stipendiaterna svarar själva för konsumtionskostnaderna.

FOTO: RABBE SANDELIN

■ **Lillholmen.** Föreningen ger dessutom möjlighet till en sommarvistelse på Lillholmen i Västanfjärd för kulturarbetare och bibliotekarier.

Lillholmen är ett idylliskt allmogetorp, naturskönt beläget med en barnvänlig simstrand och väg ända fram. Huvudbyggnaden består av två rum och kök och en vindsvåning med ett litet sovrum. El

FOTO: RABBE SANDELIN

Skicka in din ansökan via ansökningsblanketten på SFV:s nätsidor, www.sfv.fi/ansokan

Ansökningsperioden pågår hela december och vistelserna fördelas enligt följande:

- ▶ en finlandssvensk lärare under perioden 15.5 – 14.7.2016.
- ▶ en färdigt utbildad barnträdgårdslärare under perioden 16.7 – 15.9.2016

och rinnande vatten. I den separata bastubyggnaden finns dessutom ett sovrum, idealiskt för gäster. Tillgång till roddbåt och en liten motorbåt. Vistelsen är hyresfri, men stipendiaterna svarar själva för konsumtionskostnaderna.

Skicka in din ansökan via ansökningsblanketten på SFV:s nätsidor www.sfv.fi/ansokan

Ansökningsperioden pågår hela december och vistelserna fördelas enligt följande:

- ▶ en kulturarbetare under perioden 15.5 – 14.7.2016.
- ▶ en bibliotekarie under perioden 16.7 – 15.9.2016

Skicka in din ansökan via ansökningsblanketten på SFV:s nätsidor www.sfv.fi/ansokan

Ansökningsperioden pågår hela december och vistelserna fördelas enligt följande:

- ▶ en kulturarbetare under perioden 15.5 – 14.7.2016.
- ▶ en bibliotekarie under perioden 16.7 – 15.9.2016

Öppen nominering till SFV:s priser och medaljer

■ SFV:s öppna nominering av kandidater till SFV:s pris och medaljer 2016 fortsätter hela december.

Så här går nomineringen till:

- ▶ Nominera dina kandidater på www.sfv.fi/nominering
- ▶ På samma sida finns en länk till beskrivningar av priserna och medaljerna, där du också hittar länkar till tidigare pristagare (nominera inte i onödan personer som redan mottagit SFV:s utmärkelser).
- ▶ Nomineringstiden tar slut 31.12.2015.

▶ Endast elektroniska nomineringar tas emot – har du inte dator eller annars behöver hjälp, vänd dig till en bekant, eller till närmaste bibliotek.

▶ Både föreningar och privatpersoner kan nominera kandidater. Nomineringen ska innehålla formella och icke-formella meriter, behövlig dokumentation och referenser till personer som vid behov kan ge mer information.

▶ Alla SFV:s pris och medaljer delas ut på SFV:s vår- och utdelningsfest i mars.

Arvid Mörne-tävlingen 2016

■ SFV utlyser den skönlitterära tävlingen för ungdomar. Tävlingen står öppen för personer som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. 2016 års tävling gäller dikter. Ett första pris om 5 000 euro, ett andra pris om 3 000 euro och ett tredje pris om 2 000 euro delas ut.

Ämnesvalet är fritt. Varje deltagare skall sända in minst fem, men högst tio dikter. En förutsättning för deltagande är att dikterna är skrivna på svenska, och

att tävlingsdeltagaren inte tidigare publicerat sig i skönlitterär bokform på förlag. Författaren skall vara finländsk medborgare, och får sända in endast ett bidrag till tävlingen. De som tidigare erhållit ett penningpris i Arvid Mörne-tävlingen får inte delta på nytt. Tävlingsstiden går ut 17.1.2016.

OBS! Det är viktigt att du läser och följer den kompletta tävlingsinstruktionen på www.sfv.fi/tavlingar

1961

■ *Frågan om ett värdigt firande av SFV:s 80-årsjubileum diskuterades i styrelsen i maj 1961. Sekretären Ragnar Mannil förslög att till jubileumsdagen präglade en medalj – Folkbildningsmedaljen – avsedd att utdelas till förtjänta folkbildningsarbetare. Förslaget omfattades genast, och det slutliga beslutet fattades av styrelsen den 9 oktober 1961.*

Konstnären Tea Helenelund vidtalades att utforma medaljen, och resultatet blev så lyckat att man genast beställde 200 medaljer i brons och tre i silver. SFV valde att inte arrangera en stor jubileumsfest – de första medaljerna delades ut på årsmötet 1962 som arrangerades på föreningens stiftares, Wilhelm Grefbergers, hemort Pernå.

De första medaljerna delades ut till Gustaf Backman, Edvin Cavonius, Evert Ekroth, Paul Fredriksson, Carl-Rudolf Gardberg, Ane Gyllenberg (silver), Carl-Johan Johansson, Emil Johnsson, Yngve Jungner, Ruth Lindfors, Gunnar Ljungqvist, Bruno Mattsson och Konstantin Sjöström.

Föreläsning om positivt familjeliv

■ Välkommen till en kväll som sätter föräldraskap och familjeliv i fokus - en möjlighet att stanna upp och reflektera kring rollen som förälder. **Elizabeth Kuylenstierna** (fd Gummesson) delar med sig av sina egna tankar om föräldraskap och ger oss verktyg att använda i vardagen. Hur kan vi hitta ett mera avslappnat och harmoniskt förhållningssätt till vår föräldraroll? Hur blir vi bättre på att kommunicera inom familjen för att må så bra som möjligt? Kuylensti-

erna är terapeut, coach, författare och en av Sveriges mest efterfrågade föreläsare. Hon har bl.a. skrivit böckerna *Good enough* för föräldrar, *Tala är guld* och *Framgång med feedback*. Föreläsningen ordnas i Karleby 27.1 kl. 18.30 och Vasa 28.1 kl. 18.30. Tillfället arrangeras av SFV och samarbetspartners. För anmälningar och info om platserna, besök www.sfv-bildning.fi

FOTO: JONAS OLSON

**HORISONTENS SISTA BITAR
SAMLAS NU IN**

Bli en del av konstverket *Horisonten* för 50 euro: genom att föreviga ditt eget eller en väns namn på konstverket hjälper du till att minska fosforutsläppen i Östersjön.

Också en bra julklapp!

www.puhdasitameri.fi

Läsflyt och uppmärksamhet

Normer för utvärdering av finlandssvenska barns inlärningssvårigheter

Text & Foto Rabbe Sandelin

SFV stöder i fyra år framåt ett projekt som kommer att utveckla och utarbeta metoder, och skapa normer för att utvärdera och stöda finlandssvenska barn med inlärningssvårigheter. Forskning visar nämligen att normerna som utarbetats för finskspråkiga barn inte är helt tillförlitliga då det gäller svenskspråkiga barn.

Forskarna inom det SFV-stödda projektet är entusiastiska inför uppgiften att utarbeta metoder och normer för att utvärdera inlärningssvårigheter bland finlandssvenska barn. Projektet är samtidigt ett språkgränsöverskridande projekt. Från vänster: Henrik Husberg och Paula Salmi, Sira Määttä.

Inledandet av stödåtgärder borde alltid föregås av en noggrann utredning som grundar sig på den senaste forskningen på området. En förutsättning för stödåtgärder är även att det finns forskningsbaserade metoder och verktyg för denna utredning. Och nu visar forskningen att verktygen måste vara språkgruppsanpassade för att vara effektiva. I Svenskfinland har det tillsvidare varit brist på sådana verktyg.

SFV-Magasinet träffar en del av det nya projektteamet i Jyväskylä. Projektet har kommit igång denna vår, och entusiasmen bland forskarna är nästan påtaglig. Att vi träffas på en så finskspråkig ort som Jyväskylä beror på att Jyväskyläbaserade Niilo Mäki Institutet sedan starten för 25 år sedan koncentre-

rat sitt forsknings- och utvecklingsarbete på just finländska barns inlärningssvårigheter. I projektteamet ingår nu sju svensk- och finskspråkiga forskare.

– Det är viktigt att poängtera att projektets mål är praktiskt och forskningsbaserat. Vi förverkligar projektet under fyra år i samarbete med finlandssvenska skolor, daghem och förskolor, och projektet utmynnar i publikationer, utbildningar och konkreta normer och manualer för hur man kartlägger och verkställer interventioner i daghem och skolor, berättar **Paula Salmi** och **Ann-Katrine Risberg**, som arbetar i forskargruppen för läsning.

LÄSFLYTET AVGÖRANDE. Barn med inlärningssvårigheter har ofta problem med att benämna saker, och med läsningen, speciellt läsflytet.

– Det leder ofta till en ond cirkel. Hackig och trög läsförmåga gör sedan att barnet tappar motivationen att läsa, då det enda sättet att få mera flyt skulle vara att träna på läsningen. Också den så kallade upplevda självförmågan är just nu föremål för intensiv forskning. Nu får vi möjlighet att samla in och bearbeta material för att utarbeta normer för benämning och läsning som specifikt anpassats för finlandssvenska barn mellan sex och femton år.

Under våren 2015 gjordes urvalet av skolor som deltar i projektet, och denna höst har de första datainsamlingarna ägt rum i åk 1. Nästa vår står åk 1, 2 och 3 i turen, medan åk 5, 7 och 9 står i turen våren 2017.

ÄVEN UPPFÖLJNING. – Det som gör projektet nästan unikt är att vi de kommande åren gör uppföljningar på ettorna, tvåorna och treorna: hur har det gått för dem, hur har eleverna utvecklats? Denna uppföljning återkopplas sedan till analysen, och påverkar hur de slutliga testmanualerna och resurserna utformas, berättar Salmi. På det sättet säkrar man att forskningen inte bara blir akademisk forskning, utan har direkt koppling till fältet.

Projektet och forskarna har tagits emot med öppna armar på fältet.

FOTO: ISTOCK

SJÄLVREGLERING OCH UPPMÄRKSAMHET I FOKUS. En annan forskargrupp kommer att arbeta med frågor som självreglering, uppmärksamhet och beteende.

– Utöver läsningen är de här frågorna de som oftast finns bakom när det gäller inlärningssvårigheter, berättar **Henrik Husberg** och **Sira Määttä**.

Husberg säger att problem på de här områdena ger sig till känna redan i dagis och i förskolorna.

– Det gäller alltså förmågan att anpassa sitt beteende till en viss situation eller uppgift. Förmågan att fokusera, bibehålla eller skifta uppmärksamhet. De blir fort riskfaktorer för inlärningen och fortsatt utveckling, och är dessutom utmanande inte bara för eleven själv, utan också för läraren och andra elever.

Material för finlandssvenska förhållanden har inte funnits tidigare. Husberg säger att många hittills har varit tvungna att använda rikssvenskt material, som sällan passar våra förhållanden, eller till och med amerikanskt material.

– Man har rafsat ihop vad man hittat. Efter det här projektet får vi äntligen finlandssvenska normer och test, handböcker, utbildning och fortbildning.

I denna del av projektet kommer man även att översätta en del av det skriftliga material gällande planerandet av stödåtgärder och konsultationsmodeller som Niilo Mäki Institutet under en lång rad år utarbetat på finska. Genomgången av materialet fick positiva följder även på finskspråkigt håll.

– Vi märkte i samband med översättningsarbetet att en hel del av det finska materialet redan var föråldrat, så nu utarbetar institutet även nya upplagor av de finska böckerna, berättar Määttä. Även på detta forskningsområde kommer resultatutvärdering att ske kontinuerligt under projektets gång.

MOTTAGANDET POSITIVT. Projektet och forskarna har tagits emot med öppna armar på fältet. Det har inte varit några som helst problem med att få med skolorna i samarbetet.

– Snarare tvärtom, berättar Henrik Husberg. Det finns skolor som hört sig för ifall inte även de ryms med i projektet. Beställningen är så att säga stor på detta.

Projektet har fått namnet ILS (InLärningsSvårigheter). I tillägg till SFV stöds projektet av Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne och Svenska kulturfonden. Projektet är ett intressant exempel på språkgränsöverskridande samarbete. På plats vid SFV:s besök i Jyväskylä berättar både Risberg och Määttä, att de även ser projektet som en chans att träna på det andra inhemska språket och bygga nya kontaktytor. I projektet arbetar också **Pia Vataja**, **Laura Tepponen** och **Susanna Slama**.

Projektet leds från Niilo Mäki Institutet i Jyväskylä, men de svenskspråkiga forskarna har arbetsutrymmen i Helsingfors, Tammerfors och Vasa. Som samarbetsparter fungerar Åbo Akademi, Helsingfors universitet, Åbo Universitet, Jyväskylä universitet samt Hogrefe Psychologien Kustannus Oy. ♦

Text *Eija Mäkivuoti* ~ Foto *Eija Mäkivuoti, Pia Pettersson*

FÄRÖARNA

- LANDET BORTOM HAVET

Mitt i Atlanten 62 grader norr, 7 grader väst, ligger en grupp på 18 öar som kallas Färöarna (Føroyar på färiska). På svenska "Fåröarna". Får finns det dubbelt mer än befolkningen. Det lilla landet med knappt 50 000 invånare har självstyre sedan 1948, men tillhör Danmark. Vänskapsföreningen Finland-Färöarna r.f., Tjaldur, firar i år 40-års jubileum.

Risin och Kellingin, jätten och häxan vid Eysturoy. Enligt legenden försökte jätten och häxan från Island dra Färöarna till Island. Men berget sprack, och de flyttade repet längre in kring berget. Det räckte så länge att solen gick upp och de förstnades.

FOTO: PIA PETERSSON

Nordens hus i Tórshavn, kulturhuset med grästak, smälter in i landskapet. Byggnaden är ritad av norska arkitekten Ola Steen och isländske arkitekten Kollbrún Ragnarsdóttir.

FOTO: PIA PETERSSON

Till vänster: Vägen ner till lagunen i Saksun. Uppet t.h.: Skerpkikjöt. Nere t.v.: Birgit Arge, rektor, mor till fyra musicerande söner och vän till skribenten.

FOTO: ELJA MÄKI-VUOTI

FOTO: ELJA MÄKI-VUOTI

När jag första gången kom till Färöarna år 2008 blev jag tagen av det karga men magnifika landskapet där bara gräset grodde.

De träd som finns i parker och trädgårdar är planterade och importerade bl.a. från Kanada. Färöarna marknadsför ivrigt sin natur och det är också den man möter först. När man är ute på vandring i bergen känner man hur liten man är – himlen över Färöarna känns vidare än i Finland. De vindpinade öarna består av hav, berg, dalar och fjordar. Byar och städer ligger för det mesta väster om ett berg, i en dal nära havet. Så skyddas de från Atlantens stormar och vindar. Havet är alltid inom synhåll, och det präglar mycket av livet på öarna där fiske är den viktigaste näringen.

I de små, idylliska byarna och städerna finns smala gator och låga hus,

vissa traditionellt svartmålade med grästak och vit- eller rödmålade knutar. De har byggts i människostorlek och det känns som kroppen är i samklang med omgivningen när man vandrar på huvudstaden Tórshavns gator, staden med hela tre trafikljusförsedda gatukorsningar.

Numera är man van vid besökare från världens alla hörn. Det bor cirka 80 olika nationaliteter på Färöarna, även finländare. En av dem är **Thorolf Björklund** som mötte sin färiska fru **Nancy** utomlands, blev kär, gifte sig och flyttade till Färöarna 1956. Han var länge Finlands generalkonsul och en viktig kontaktperson för finländska besökare. Den senaste generalkonsulen var affärsmannen och politikern **Poul Michelsen**. Han sa att han blev för gammal för uppdraget. I år blev han Färöarnas utrikesminister. Ingen ny generalkonsul har utnämnts ännu.

MUSIKEN ÄR VIKTIG. Det är ovisst när Färöarna befolkades, man talar om iriska munkar som kom till öarna på 600-talet men man har i arkeologiska utgrävningar hittat märken från migranter som kommit till öarna tidigare. Vikingarna bosatte sig där på 800-talet, och kom främst via de brittiska öarna.

Färingarna talar färöiska och danska. Färöiskan härstammar från fornnorska med inflytelser från norn som talades på Orkney och Shetlandöarna. Danska var sedan reformationen officiellt språk och färöiskan var förbjuden i kyrkan, skolan och i officiella dokument. Färingarna fortsatte att använda sitt språk i den muntliga traditionen. De historiska sagorna (*sagnir*), berättelserna (*ævintyr*) och balladerna (*kvæði*) gick vidare från generation till generation. Till *kvæði*, kväden, hör den färöiska kedjedansen som har sina rötter i medeltiden och som har bevarats ända till våra dagar.

Man kan säga att det färöiskan bevarades tack vare muntlig tradition och kväden. Den första kväden skrevs och publicerades av **Rasmus Rask** 1814. Språket är oerhört viktigt för de flesta färingar. Vissa färöiska dialekter kan begränsa sig till en enda by, och en färing kan på basen av dialekten säga vem som kommer varifrån. En del talar som de gör i Klaksvík i norr, andra talar *havnámál* och vissa de sydliga dialekterna från Suðuroy. Färingarna är bra på "skandinaviska", och med svenska klarar man sig rätt bra.

Musiken har alltid varit en viktig del av den färöiska kulturen. Förr var det balladerna *kvæði*, *tættir* och *vísir* som sjöngs – fiolen kom till Färöarna på 1600-talet. Dagens musik är varierande: från folkmusik och körsång till doommetal och rapmusik. Färöarna börjar bli känt för sina internationellt aktade musiker som metallbanden **Týr**

och **Hamferð** men också genom artister som **Teitur**, **Eivør**, **Benjamin** och **Marius Ziska**. Om man är intresserad av musik rekommenderas öarnas största musikfestival, G!-festivalen i den lilla byn Syðrugøta, som lockar artister och gäster också från utlandet.

Det var metallmusiken som första gången förde mig till Färöarna. Jag lärde känna färiska musiker och tillsammans med dem har jag arbetat i olika fotoprojekt genom åren. Bandmedlemmarna blev mina vänner, genom dem har jag lärt känna mer folk på Färöarna. Vissa av dem har blivit som familjemedlemmar.

Färingarna är oerhört välkomnande och gästfria. Det kan ta en tid innan isen bryts men när den väl har gjort det är man välkommen i en gemenskap som är mer sammansluten än man är van vid. Familj och vänner betyder väldigt mycket för en färing och släkten kan vara stor.

ÓLAVSØKA – TUSEN ÅR AV TRADITIONER. I juli kulminerar färingarnas år med nationaldagen *Ólavsøka* (till minnet av Olav den heliges dödsdag) som firas 28-29 juli. Under *Ólavsøka* samlas familj och vänner från när och fjärran för att fira. Hur många dagar det blir beror på vilken dag i veckan den viktigaste dagen, 29 juli är. Folk bjuds in till varandra för att äta dricka och ta en sup akvavit som erbjuds som välkomstsnapps.

För turisten visar sig *Ólavsøkan* som en fest där färingarna klär sig i sina dyra nationaldräkter och vimlar runt i Tórshavn med familjen. Där arrangeras evenemang som drar folk från hela landet. *Ólavsøka* börjar med en parad och man vandrar mot *Lagtingets* byggnad i centrala Tórshavn för att höra tal och nationalhymnen. *Lagtinget* börjar sitt år 29 juli. På festagendan är det gudstjänst i domkyrkan, körsång, konserter och nationalsporten kapprodd med

flermannade färöbåtar. Festen avslutas med allsång, färöisk dans och kväden vid midnatt. Traditionerna kring nationaldagen är nästan tusen år gamla, man började fira nationaldagen år 1030.

LOKAL MAT OCH DRYCK. Matkulturen präglas av havet och annat lokalt som varit tillgängligt. Lammkött och fisk är viktiga råvaror i det färöiska köket, traditionella maträtter är t. ex. *skerpkikjot* (torkat fårkött), fisk, valkött, lunnefåglar och rotfrukter som morötter och potatis. Numera är lunnefågla fridlysta, lammköttet importeras bl.a. från Island och de flesta grönsaker från Danmark. De inhemska fåren används mest för ullproduktion. Det finns inget McDonalds men gillar man skräpmat kan man unna sig en Whopper på Burger King. Pizza och pasta var länge vad färingsarna ville äta ute, kött och fisk kunde man laga hemma. Den ökade turismen och intresset för lokala mattraditioner har resulterat i fina restauranger som använder traditionella råvaror. Som kuriositet har restaurangen Pizza King infört *skerpkikjotpizza*, som det sägs att bara en "riktig färings" kan äta. Alkoholpolitiken är strikt liksom i de flesta andra nordiska länder med ett monopol som säljer all alkohol. För i tiden hade man ransoner och beställde alkohol från Danmark.

DIMMA, VIND OCH REGN – MEN ÄVEN SOL. Den bästa tiden att resa till Färöarna är på sommaren då det är högsäsong och mängder av lunnefåglar kommer för att häcka. Tack vare Golfströmmen har Färöarna ett mildt klimat, milda vintrar och somrar. Men vädret varierar snabbt, många gånger under en dag. Det regnar mycket och de soliga dagarna är få. En djup dimma kan krypa ner från bergen eller från havet på några minuter. Klimatförändringen har gett mer kraftiga stormar och regn än förr. Färingsarna talar mycket om vädret, eftersom det dikterar vad man kan göra. På grund av vädret har färingsarna en egen takt – om man

Bjarni Nattestad med familj under Ólavssøka. FOTO: EIJA MÄKIVUOTI

Lagtinget i Tórshavn. FOTO: PIA PETERSSON

Tórshavn. FOTO: EIJA MÄKIVUOTI

planerar något är det bra att ha en plan B om vädret inte blir som man önskat.

UNGDOMARNA FLYTTAR UTOMLANDS.

Tusentals ungdomar flyttar bort för att studera, ofta till Danmark. De flesta har goda språkkunskaper, så man kan möta färingsarna som studerar t.ex. i Polen, i Tyskland och på de Brittiska öarna. En del återvänder när det är dags att skaffa familj men många stannar också kvar utomlands vilket upplevs som ett problem på Färöarna som så klart vill ha tillbaka sina ungdomar. De flesta unga färingsarna jag mött tänker att Färöarna är ett bra ställe att växa upp på och de planerar att flytta tillbaka i framtiden. De ungdomar som stannat kvar har en stor börda att bära. Min vän, ungdomspolitikern **Óda Ström**, säger att en hel generation tjugoåringar fattas.

– Alla flyttar och man måste hitta nya vänner, säger hon. Det är också billigare att bo och leva t.ex. i Danmark än på Färöarna.

PROMENAD I LAGUNEN. Något man bör göra på Färöarna är att hyra bil. Det är härligt att vandra i den friska luften uppe i bergen och en upplevelse att åka bil på smala och branta bergsvägar.

För att skapa en bättre infrastruktur har man sedan 1960-talet byggt tunnlar som sammanbinder öarna. Det är numera lätt att resa runt med bil eller buss från ö till ö. Till vissa öar kan man fortfarande bara resa med färja, båt eller helikopter. De äldsta tunnlarna är mycket smala och möten är möjliga bara genom att bilar från ena riktningen väntar i ännu smalare vägfickor.

En vindlande väg leder till den lilla byn Saksun, som ligger i en dal mellan bergen. Om man går ner till stranden kan man vandra på en sandbottnad lagun ända fram till havet. Näst bortom havet ligger USA. Men man bör ha koll på tidvattnet – när Atlantens vågor närmar sig stranden är det dags att vända på klacken.

FOTO: EIJA MÄKIVUOTI

”*Fåren i de olika bygderna har sina egna specifika drag. Vissa är arga, vissa vill springa längs vägen, vissa är nyfikna.*

VERTIKALA FÅR OCH DET STÖRSTA ROVDJURET.

Getingen är Färöarnas största rovdjur. Getingar har inte funnits tidigare men har nu invaderat öarna efter att en koloni gömt sig i konstgräset på Tórshavns fotbollsstadion. Getingen har nästan inga fiender, men det påstås finnas fladdermöss som flyger förbi öarna och äter getingar – som tur är.

Färöarnas fauna är mest en mångfald av fåglar och havsdjur. Det största vilda djuret är haren, och nationaldjuret är strandskatan, *tjaldur* på färiska. Med människan har det kommit får, kor, hundar och katter – samt råttor. Det finns en hästras som var nära utrotning men nu har man lyckats etablera en liten stam som ökar.

Det sägs att fåren i de olika bygderna har sina egna specifika drag. Vissa är

arga, vissa vill springa längs vägen när bilarna passerar, vissa är nyfikna o.s.v. På Suðuroy finns det "vertikala får", de klättrar nonchalant på branta bergsvägar utan att ramla i havet.

DEN BLÅA TIMMEN.

Vackrast är det i skymningen när solen går ner vid horisonten. Under den blåa timmen blir allt magiskt. Färingsarna liksom islänningarna berättar gärna om de sägner och myter man tror på. Att berätta historier tillhör den muntliga traditionen och man tycker om att berätta om sitt land och sin kultur. *Hulðufólk* är människoliknande mörka varelser som bor i stenarna – de kan bo i vilka stenar som helst men vissa stenar är mer sannolika boplatser. Går man uppe i bergen när dimman kryper in blir man helt säker

på att där bor *hulðufólk*. En annan figur från sägner är *kópakónan*, salkvinnan, som är en variation av en sjöjungfru. Formationer i naturen har sina egna sägner – andra berättelser kan vara mer nutida som spökhistorier om folk som inte fått ro efter sin död. Färingsarna har sitt eget kapitel i de isländska sagorna, Färingsagan (*Færeyinga Saga*), som berättar hur kristendomen kom till Färöarna. Ingen vet riktigt vem som skrivit den.

Färöarna är ett litet men imponerande land vars folk försöker leva i samklang med naturen – som de är mer beroende av än vi här på fastlandet. Färöarna och dess folk har stulit mitt hjärta och blivit mitt andra hemland, var gång jag reser dit lär jag mig något nytt. Det är ett ställe värt att besöka. Jag hoppas dock att öarna förskonas samma växande turism som Island. Till Färöarna bör man resa med öppet sinne och vördnad för den tusenåriga kulturen, den magnifika och egenartade naturen och ett folk som ännu välkomnar besökaren. ♦

Herlers Bokhandel i Nykarleby

ÄN FINNS DET RIKTIGA BOKHANDLAR!

En bokhandel är en intressant plats. Det är både en handelsplats – ett företag som skall löna sig – men samtidigt en kulturplats, viktig för det omgivande närsamhället. Ett bra exempel på denna spännande kombination är anrika Herlers Bokhandel i Nykarleby, som idag drivs av Anna Övergaard.

SFV-Magasinet besöker bokhandeln under den hektiska perioden mellan farsdag och jul. För många i branschen är försäljningen under denna korta period helt avgörande för årets resultat.

– Risken att man skulle bli rik är nog ändå ganska liten, säger Övergaard. Den traditionella bokhandeln lever idag under många tryck: förändrade läsvanor, internetbutiker, och trenden i riktning mot storbutiker och marktar utanför städernas centrum.

– Å andra sidan har jag haft bokhandeln nu i fem år, och alltså under hela den tiden drivit butiken under en ekonomisk recession. Snart kan det bara gå uppåt. Det hela går runt, men det är klart att ingen bokhandel kan leva enbart på att sälja skönlitteratur. Alla ben behövs, säger Övergaard.

– Ett viktigt tillskott är kontorsmaterialen, som betjänar både stadsborna och de omkringliggande företagen. Skolboksidan är också viktig. Men det skulle förstås vara skönt om det skulle gå ännu bättre, det skulle öppna upp mer möjligheter att ta in intressanta böcker, speciellt till perioden före jul

då det finns mer efterfrågan och kundbredden ökar. Med begränsad kassa får man istället välja noga och gissa sig fram till vad som kan gå åt.

FIFTY-FIFTY FINLANDSSVENSKT OCH RIKSSVENSKT. Av böckerna säljer finlandssvensk och rikssvensk litteratur ungefär jämbördigt. Av det finlandssvenska som säljs kommer sedan hälften från Schildts och Söderströms, och resten från lokala utgivare.

– Med tanke på försäljningen är det jätteviktigt att det finns regionala och lokala författare som ges ut. Just nu säljer till exempel **Peter Sandström** bra hos oss. Förra året var **Karin Erlands-son** en storsäljare.

I en liten stad utkristalliseras några ganska klara kundgrupper. Övergaard

nämner stamkunder som återkommer till farsdag och jul, historieintresserade människor som speciellt vill läsa bygdehistoria, och sedan litteraturälskare som följer med recensionerna och litteraturprogrammen på tv, speciellt de som sänds från Sverige.

– Vissa kunder känner jag redan riktigt bra. Då jag går igenom bokkatalogerna över nyutkommen litteratur kan jag ibland genast se vilka böcker som kan intressera dem.

FRUSTRATIONER OCH INNOVATIONER. Anna Övergaard upplever emellanåt små inre konflikter då hon skall göra upp sortimentet.

– Jag har ju ambitioner, en bokhandel har på sätt och vis ett ansvar att lyfta fram även lite udda saker som inte automatiskt skulle erbjudas publiken, och jag vill inte heller sälja vilka skräpgräjer som helst. Men ibland kommer priserna emot och jag måste så att säga jämkas med mig själv. Man kan ju inte köpa in saker som blir på hyllorna i evighet. Det måste ske omsättning, berättar hon.

Idag räcker det inte heller med att beställa och rada upp böcker som man

kan vänta sig att läsarna vill ha, det krävs även innovativa grepp för att öka kommersen.

– Vi prövade förra sommaren med en läsrätt, det vill säga man betalade för en bok men fick rätt att läsa många, varav man till sist valde en bok att behålla. Vi har också haft läspass för barn, där barnen läser hemma eller på biblioteket och skriver upp vad de läst. Efter tio lästa böcker får man sedan rabatt i butiken här, och en liten present. Och via Arbis har vi arrangerat bokcirklar, babypoesi och ordkonst.

Övergaard har också funderat på veckoslutslånga "read-retreater", då man samlar ett gäng och reser bort med övernattnings, och alla läser samma bok som man sedan diskuterar.

SAMARBETE FÖRETAGARNA EMELLAN. Herlers bokhandel har ett bra läge på Topeliusesplanaden i Nykarleby. På ena sidan finns Lillkungs konditori och

café, och på andra sidan bygger staden som bäst ett nytt stadsbibliotek.

– Nu uppstår många möjligheter till konkret samarbete i framtiden, till exempel när det gäller författarträffar. Med caféet har vi redan samarbetat med olika ömsesidiga rabatter.

Anna Övergaard säger att den lokala företagarföreningen är viktig när det gäller att komma på samarbetsidéer.

– Vi träffas regelbundet, och vi ger ut ett gemensamt reklamblad. Sedan får vi hoppas på att det även i Finland börjar en liten mottrend mot stormarknaderna utanför städernas centrum. Folk har nog redan märkt att de mindre butikerna och centrumomgivningen är värda att hållas vid liv.

Bokbranschen var inte den framtid Anna Övergaard hade tänkt sig då hon studerade (teologi), men då chansen gavs att köpa Herlers bokhandel slog hon till.

– Sommaren 2010 hade jag sommarcafé med en kompis i närheten, och

kom in för att köpa kontorsmaterial. Mitt i allt frågade Gunilla Nybäck vad jag tänkte bli som stor, och jag svarade som man brukar lite osäkert. Då frågade hon om jag var intresserad av att köpa bokhandeln. Jag cyklade sedan hemåt, och innan jag var framme hade jag beslutat mig.

För Anna Övergaard var det också ett sätt att få ett roligt och intressant jobb.

– Jobbutbudet på en mindre ort är ju inte så stort, så jag beslöt att ta chansen. ♦

Herlers Bokhandel

♦ Herlers bokhandel grundades år 1907 av den mångsidige kulturpersonligheten Josef Herler.

♦ En SFV-biografi på Josef Herler, skriven av Berndt Arell, är på kommande.

Att få spela en roll

Aldrig såg man så mycket lingon som den här hösten. Medan jag sysselsätter mig med skogens röda guld tänker jag på en flyktingflicka från Kina jag en gång av en händelse blev bekant med. Sin första sommar i Finland tillbringade hon hos oss. Hon var femton år och, som flyktingar väl ofta är, vilken i tillvaron. Det krävdes en del ansträngning för att förstå den engelska hon försökte uttrycka sig på. Jag iakttog henne när hon förde diskussioner med våra får och kalvar, antagligen tyckte hon att djuren var lyhörda då det gällde att ta till sig det hon ville ge uttryck för. Det var uppenbart att hon var i behov av kontakt och närhet. Ömsint tog hon hand om en fågelunge som fallit från boet, samlade insekter och matade fågelungen lika samvetsgrant som vilken fågelmamma som helst. Här inträffade ändå en av dessa oundvikliga kulturkrockar som sannolikt varje flykting råkar ut för i konfrontationen med nya främmande sammanhang. Fågelungen överlevde inte chokladbiten med vilken hon försökt få upp kroppsvärmen på den. Hon var otröstlig över sitt misstag.

När Marthaföreningen i vår lilla by ordnade sin årliga sommarfest hade jag som uppgift att regissera ett skådespel med de yngsta barnen i byn. Hon följde intresserat med när vi övade in Elsa Beskows Putte i blåbärsskogen.

– Vill du vara med, undrade jag. Det ville hon. Målmedvetet övade hon på sin roll som Lingonmor. Jag minns fortfarande hur hon kämpade med sin enda replik: "Javisst kära barn skall du lingon få, så plocka nu snällt mina flickor". Jag minns också vilken möda hon satte ner på sin kostymering.

Tack vare henne kom jag åt att följa med hur valhänta vi är i Finland när det gäller att ta hand om invandrare. Hon fick snabbt erfara att man som "välfärdsflykting" som kommer hit för att skapa sig en bättre framtid än det finns möjlighet till hemma, inte är välkommen i vår snöiga nord. När hon samlat ihop tillräckligt pengar för att ta sig till USA lämnade hon Finland för att starta ett nytt liv och vi fick aldrig veta vad hon kunde ha åstadkommit här.

I USA startade hon en restaurang – dessvärre tillsammans med en kompanjon av det svekfulla slaget. Efter att kompanjonen försvunnit med pengarna och företaget gått i konkurs, spottade hon i nävarna, tog de jobb hon kunde få, betalade alla skulder och utbildade sig till fastighetsförmedlare. Affärerna gick bra, men när hon noterade vartåt det barkade på bostadsmarknaden beslöt hon att utbilda sig till massör för att ha något i bakfickan om det inte gick att sälja fastigheter. I dag har hon sex kliniker med ett trettiotal latinamerikanska anställda. Hennes kliniker är populära. Själv anser hon att det beror på att hon är mycket noga med att alla, i synnerhet oformligt feta och andra som är svåra att massera, bemöts som människor och får behålla sitt människovärde.

Möjligen kan hennes verksamhet kallas välfärdssurffande. Men ännu i dag, över tjugo år efter att hon lämnade Finland säger hon sig minnas den där sommarfesten och hur det kändes, då hela byn applåderade då hon sagt sin replik. "Javisst kära barn skall du lingon få.."

Anna Lena Bengelsdorff

HAR VERKAT SOM LÄRARE I HISTORIA, SAMHÄLLSLÄRA OCH NATIONALEKONOMI VID FLERA SKOLOR I HELSINGFORS.

”

Också sådana djur som man inte tycker så mycket om måste få leva och ha det bra.

Maskrosor och mamseller

Två klassresor i österled

Text Barbro Enckel-Grimm ~ Foto Rabbe Sandelin

Författarna Sabine Forsblom och Mikaela Strömberg är djupt rotade i den östnyländska myllan och idiomet. Med anledning av att de gett ut var sin roman, *Maskros Gudens barn* och *Sophie*, turnerade de två damerna i Östnyland på hösten, på fem orter från Lovisa i öst till Nickby i väst. Maskrosor och mamseller är den beskrivande rubriken för den varma tillställningen. Med sig hade de gitarristen Robin Bäckman.

Trots att *Maskrosen* (Forsblom) och *Mamsellen* (Strömberg) bara hade en dryg timme på sig vid sitt uppträdande på Lilla Villan i Nickby, rann tiden i väg och vi hann med mycket: läsning, sång och musik, förebilder, språk, biografi, ideologi och skratt. Och några kaffetårar.

Tillställningen inleddes med en korsläsning, ett slags collage där *Maskros Gudens barn* och *Sophie* angav tonen och förde oss in i romanernas värld där tonfall, temperament och stadsvyer harmonierar.

OLIKA RIKTNINGAR. Sophie från 1800-talets mitt har överraskande mycket gemensamt med *Betinkan* från 1970-talet, det handlar om miljön, både den fysiska och den mentala. **Sophie Behse**, eller von Behse som hon ibland kallas, kom från en prästfamilj med tretton barn och gifte "ner" sig med en misslyckad affärsman. Tack vare det andliga och mentala kapital hon förde med sig från barndomen lyckades hon senare i livet prångla sig ur allehanda svårigheter – äktenskapet inräknat. Riktningen på hennes klassresa blev ändå neråt.

Det två författarna intervjuar och sparrar varandra, och textläsning varvas med sång och gitarrspel. Ibland kanske ett ordval går fel, och det ger upphov till munterhet. Till höger gitarristen och mångkonstnären Robin Bäckman.

Bettina startar från ett underläge, ett hem där den ekonomiska och sociala statusen var låg, men som inte heller det saknade andligt kapital och hen-

nes resa går uppåt. Hennes fristäder var en trädgård och morfars famn, båda motpoler till skolan och samhället där typer som Eva Braun fick härska fritt,

där fanns en stämning av att "alla mobbar alla". Läraren Eva Braun, eller som hon egentligen heter, Eva Brunström, lär enligt Forsblom ha identifierats av ett häpnadsväckande stort antal läsare hon har varit i kontakt med. Brauns karaktär har av en recensent beskrivits som en blandning av stålull och saltsyra och torde vara ett utmärkt exempel på hur verkligheten överträffar dikten. Det intervjumaterial Forsblom samlat in var nämligen ganska förskräckligt med berättelser om hur till exempel barn som talade dialekt fick sina munnar tvättade med tvål.

IDEOLOGI OCH ARBETSMETODER. Författarna har ett gemensamt ärende, att som Strömberg uttryckte det "låta folk vara, låta dem ha sin värdighet", att visa hänsyn och respekt, och vara öppen. *Maskrosen* springer ur strukturovandlingens Finland ivrigt flankerat av **Anssi Kukkonen**, mamsellen Sophie ur S:t Petersburgs bättre kvarter vid Fontankan. Engbertus Jansen, Sophies man, rör sig ofta i samma stadsdelar som Raskolnikov. Forsblom känner också stark släktskap med tonfallet hos de ryska klassikerna, i Bettinas familj läser man *Idioten* och hennes klass åker på utfärd till Viborg. Mikaela Strömberg berättar att hon påbörjade arbetet med Sophie när hon var på ett residentsstipendium i S:t Petersburg 2011.

– Min arbetsmetod är påfallande fysisk, jag rider och städar medan jag författar. En del måste man förstås bara sitta vid datorn, men det är inte så jag i huvudsak arbetar, förklarar hon.

– Jag arbetar väldigt långsamt, men sen när det står där, då är texten ganska färdig.

Forsblom beskriver språket i Sophie som "lätt, ironiskt, glittrande, som om boken var skriven för hand".

– Jansen var kallad till precis vartenda höst- och vårting så det finns mycket material om honom. Min man sam-

lade en massa rättegångsprotokoll från arkiven åt mig. Eftersom Strömberg är jurist har hon kunnat läsa och tolka dem.

– Det var roligt att se hur öppen man var på 1800-talet, folk kunde ha lite olika namn vid olika tillfällen. Det var inte så noga. Berättelsen om Sophies levnadsöde var en del av min barn-dom. Eftersom det är så länge sen de här människorna levde har det inte varit svårt att göra deras berättelser till mina. Jag har känt mig fri att gå in i deras liv utan att känna att jag gör intrång i någons privata upplevelser.

Sophie Behse var Strömbergs farfars farmors mor.

UTVECKLINGENS DRAMATURGI. Sabine Forsbloms stil är "mera bubblande, ett flöde" och hon anger villigt vad hon använt för material.

– Jag gjorde intervjuer innan jag började skriva. Och så tycker jag om att tjuvlyssna på folk, säger Forsblom.

– För mig var det en underbar upplevelse att läsa Mikaelas *Dessa himlar kring oss städs*, som faktiskt blev Finlandia-nominerad fast det var en debutbok. Här fick jag äntligen se det östnyländska språket litterärt gestaltat.

– **Monika Fagerholm** har också betytt mycket för mig, för att hennes språk kommer inifrån. Så tittar jag på Sitcoms, för dialogens och dramaturgins skull.

Här kunde man inflika att Fagerholm och Forsblom gör lite samma saker i sina romaner, båda gestaltar flickor och deras metoder att hitta en plats i världen. Sophie är också en utvecklingsroman där det spralliga fölet växer upp och blir ett stiligt och i allra högsta grad kompetent sto. ♦

FOTO: MARIT BJÖRKBÄCKA

SABINE FORSBLOM

- ❖ Bor i Borgå
- ❖ Alterneringsledig vicerektor vid Borgå folkakademi
- ❖ Har tidigare arbetat för Yle med bland annat dokumentärfilm
- ❖ Debuterade år 2004 med romanen *Maskros Gudens barn*
- ❖ *Maskros Gudens barn* är Sabine Forsbloms andra roman

FOTO: CATA PORTIN

MIKAELA STRÖMBERG-SCHALIN (TIDIGARE SUNDSTRÖM)

- ❖ Bor i Borgå
- ❖ Arbetar som jurist vid Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f.
- ❖ Debuterade år 1999 med romanen *Dessa himlar kring oss städs*
- ❖ Har sedan dess gett ut barnböcker och vuxenromaner, medverkat i antologier och skrivit tv-manus

Text Patrick Sjöholm

Biblioteken samarbetar för att öka ungas läsintresse

Eftersom de kommunala anslagen till biblioteksverksamheten enbart räcker till det allra nödvändigaste måste biblioteken söka alternativa lösningar. Fyra bibliotek i Österbotten vill samarbeta och dra nytta av varandras verksamhet.

Biblioteken i Korsnäs, Närpes, Malax och Kristinestad ingår i projektet Bokstafetten, som handlar om just tätare samarbete mellan biblioteken och om att väcka och upprätthålla barns intresse för läsning.

I grund och botten handlar Bokstafetten alltså om koordinering av olika evenemang som alla de fyra biblioteken kan dra nytta av. Det kan handla om författarbesök, sagostunder, bokprat eller barnteater.

Tanken är att ett lyckat evenemang i biblioteken i, låt säga Närpes, ska rekommenderas vidare till ett annat samarbetsbibliotek. På så sätt sker ett utbyte av samarbete och information. Och på tal om författarbesök kan samma författare besöka flera bibliotek inom Bokstafetten och på så sätt kan de deltagande biblioteken dela på utgifterna.

– Om en lokal kulturaktör kontaktas för något evenemang vid biblioteket är det meningen att aktören också ska rekommenderas vidare till andra biblio-

Bibliotekschef i Korsnäs Carola Bäckström

tek som medverkar i Bokstafetten. Den allra viktigaste målgruppen för oss när vi arrangerar något är barn och unga, säger **Carola Bäckström** som är bibliotekschef i Korsnäs.

UNGA LÄSARE OCH NY BIBLIOTEKSANVÄNDARE. Bokstafetten ska också fostra unga till att bli nya läsare och biblioteksanvändare. Biblioteken inom projektet Bokstafetten har ett nära och viktigt samarbete med kommunens skolor, men det behövs mera inspiration för att hålla intresse för läsning vid liv. Ett sätt som har visat sig vara fungerande är barn som får träffa författare. Efter mötet ökar intresset för läsning.

– Men det är också viktigt med förebilder i hemmet. Föräldrar ska läsa för

barnen och när de kan läsa själva borde intresset finnas kvar. Tyvärr är det så att den manliga läsande förebilden ofta saknas i hemmet, säger Bäckström.

Läsintresset bland pojkar är sjunkande och det oroar också biblioteken inom Bokstafetten. I Närpes har biblioteket inom ramen för projektet ordnat sagostunder med manliga sagoläsare. Dessa stunder har varit mycket populära och konceptet kommer också att testas vid biblioteket i Korsnäs. Bäckström säger att biblioteken gång på gång blir uppmanade att skaffa mera barnlitteratur, och i synnerhet barnfaktaböcker.

– Vi vill på alla sätt hjälpa till att hitta läsglädje. Korsnäs är så litet att vi ha möjlighet att besöka alla skolor och det är dessutom effektivare. Vår bokbuss kör också till kommunens skolor och daghem, säger Carola Bäckström.

LÄSHUND FÅR BARN ATT LÄSA UTAN KRAV. Det satsas nu stort på barns intresse för läsning och Bokstafetten är dessutom ett exempel på hur det kan gå till när flera bibliotek vill uppnå samma mål och väljer att göra det tillsammans.

Projektet Bokstafetten kommer också att använda sig av en läshund som ska besöka biblioteken som deltar i Bokstafetten. Även besök till skolor inom projektområdet ska bli av under projektets gång, som sträcker sig till maj 2016.

Amanda Hägen läser en bok för läshunden Molly på biblioteket i Vasa. FOTO: HELENA ÖSTERBLAD

Läshunden Molly ägs av **Helena Österblad** som är biblioteksfunktionär vid biblioteket i Malax. Tanken med en läshund är att den ska lyssna kravlöst på barnet som läser. Barnet ska kunna njuta av sin läsning utan att vara rädd för att göra fel. Läshunden kan också hjälpa barnen att våga framträda för publik.

– Barnen älskar Molly! Alla sätt att få barn och unga att läsa är bra sätt. De flesta barn tycker om djur och att få läsa samtidigt som man smeker ett

djur ger en känsla av välbefinnande som förhoppningsvis sedan kopplas till läsningen, säger Österblad.

Läshunden Molly vistas mycket på sin mattes arbetsplats som är biblioteket i Malax. Molly har även redan gjort flera besök till skolor. Enligt Helena Österblad fungerar det nästan bättre än att gästa olika bibliotek. På skolorna får Molly vara i ett skilt rum och barnen får en och en komma och hälsa på henne.

– De flesta läshundar genomgår

någon slags utbildning, men det är inget krav. Till exempel är Molly inte en skolad läshund men har det rätta lynnet som krävs: lugn, snäll och folkjär, berättar Österblad.

Projektet Bokstafetten pågår till maj 2016 och biblioteken i Korsnäs, Malax, Närpes och Kristinestad medverkar. Projektet finansieras med medel från undervisnings- och kulturministeriets statsunderstöd för utvecklings- och försöksverksamhet i de allmänna biblioteken. ♦

Julgubben, julbocken, jultomten och folktrons gamla tomte är inte samma figur. Seden att ge varandra gåvor under jul används fortfarande för att bekräfta och stärka släkt- och vänskapsband.

Text & Foto Jeanette Östman

JULEN

– ett identitetsbygge i förändring

Folkvandringen i Europa kommer ofrånkomligt att präglade årets och framtidens julfirande i Svenskfinland. Å andra sidan är många av våra mest älskade nuvarande jultraditioner också importerade eller omformade seder från andra länder.

Ponera att du plockar upp en bit pepparkaka, hugger in på den och försjuncker i ett varmt och tryggt minne från barndomen.

Det är så här den smakar och doftar – en äkta finländsk jul.

– Det är lustigt att många seder upplevs som finländska när de i grunden härstammar från andra länder. När man tänker efter består ju pepparkakan de facto av ytterst exotiska kryddor som kanel, pomeransskal och ingefära, säger **Kristina Lundström-Björk**, amanuens vid Jakobstads museum.

Enligt Lundström-Björk har merparten av våra jultraditioner kommit via Sverige från kontinenten, stora delar från Tyskland. Pepparkakan kom från 1800-talets Tyskland via Sverige till Finland bland annat genom husmorsskolan i Högvalla.

– Också pepparkakshuset är en importerad tysk tradition. En konditor insåg att man kunde återskapa pepparkakshuset ur Bröderna Grimms saga, som i sin tur bygger på en äldre folksaga, och det blev en enorm framgång. I dag kan husen köpas i färdiga element med bara det roligaste, dekorationsmomentet, kvar.

Finländarna har alltjämt varit flitiga resenärer som tagit intryck av andra kulturer. Det rekordartade antalet människor som i höst flytt eller flyttat till Finland från bland annat Mellanöstern har också traditioner i bagaget. En del av dem kan komma att präglade vårt julfirande framöver.

Den femkantiga julstjärnan i orange papper blev populär på 1950-talet. I dag finns den i många valörer, med exotiska ornamenteringar eller i trendigt vitt.

– Å andra sidan är det ingen nyhet att traditioner förändras även om det kanske sker aningen snabbare just nu. Också finländarna lämnar kontinuerligt bort och plockar in nya element, exempelvis till följd av trender.

Det sistnämnda föranleder en besk grimas. Lundström-Björk tillhör dem som ogillar att de för Jakobstads kända, traditionellt röda symbolerna tro, hopp och kärlek numera också framställs i vitt.

– Ska vi verkligen sälja den vita varianten i museishopen, undrade jag för något år sedan. Det skulle vi. Efterfrågan var så stor.

Våra traditioner utgår ifrån individens behov av gemenskap. I ritualerna speglar barndomens miljöer och minnen en viktig roll, sen har det mindre betydelse om sederna är importerade, omformade eller efterhandskonstruktioner.

Hur blev då tyskarna så uppfinningsrika? Frågan går till **Bo Lönnqvist**, professor emeritus i etnologi och författare till boken *Och nu är det jul ...* (Schildts 2005), för tillfället sysselsatt med en ny bok om den tidigare nämnda pepparkakan.

– Säg det. Den katolska kyrkan har alltid varit bra på att dramatisera och hitta symboler för den religiösa berättelsen. Julfirandet i sig är en hednisk rit, en midvinterfest, som stöptes om när kristendomen bredde ut sig. Numera firar vi jul till minne av Jesu födelse.

Enligt Lönnqvist hänger också julfirandet ihop med vårt identitetsbygge, det vill säga vilka vi är och hur vi förhåller oss till olika fenomen.

– Identiteten är överlag ett besvärligt begrepp som används slarvigt. Vår identitet är inte en sak utan en nisch, en lök med flera lager, som vi kan plocka olika bitar ur beroende av tid och plats. Begreppet uppstod inom barnpsykologin på 1960-talet. På 1970-talet myntades uttrycket kollektiv identitet och man började tala om den finlands-svenska identiteten.

Lönnqvist ser på julen som ett kontinuerligt kulturbygge, där vi eftersträvar en viss känsla snarare än tingen i sig. Sedvänjor måste praktiseras, omnämnas, monumentaliseras eller miniatyri-

Hur vi gestaltar julen varierar med vilka vi är och vad vi har upplevt. Ofta framstår barndomens julstjärna eller dörrkrans som den mest "äkta" och eftersträvandsvärda.

” För identitetsbygget krävs alltid en motpart. Står vi för oss själva lägger vi inte märke till det som vi uppfattar som vårt eget.

seras, exempelvis i form av julgran eller julkrubba, för att de ska överleva. De kan se olika ut i olika skeden av livet. Firandet i en barnfamilj ser exempelvis annorlunda ut än hemma hos enbart vuxna.

– Med undantag av Lucia spelar julen en underordnad roll i det finlandssvenska identitetsbygget. Orsaken till Lucias position är att traditionen är så fixerad vid det svenska språket. Luciafirandet i vår moderna tappning kommer från Tyskland via Sverige på 1900-talet och har kommit att användas för att markera finlandssvenskhet.

Den spännande frågan är, enligt Lönnqvist, hur våra traditioner förvandlas nu när halva världen är på vandring. Vil-

ken betydelse kommer mötet med det som anses främmande att ha för hur vi markerar våra sedvänjor?

Han ser det som en självklarhet att bland annat julfirandet kommer att påverkas, antingen så att vissa element förstärks, får ny betydelse eller byts ut. Lönnqvist, som ofta tillbringar vintern i Italien, exemplifierar: I en del av staden Genua i norra Italien bereds alltid en julkrubba inför julen. För något år sedan placerade en lokal präst en moské inuti krubban.

– Det blev ett himla hallå. Inte från hans kolleger eller församlingen, utan från det högerpopulistiska partiet Lega Nord. Reaktionerna visade hur julkrubban ansågs tillhöra endast rättroende katoliker. Muslimer ägde ej till-

träde. För identitetsbygget krävs alltid en motpart. Står vi för oss själva lägger vi inte märke till det som vi uppfattar som vårt eget.

Kulturkrockar kan, men måste inte, ge upphov till nya och märkliga tolkningar av tidigare traditioner. Hur det kommer att gå i Finland vet vi, enligt Lönnqvist, först efteråt.

– Det farligaste är om vi tar i bruk ett sådant beteende som nedsätter andras människovärde, om julen blir ett propagandamedel. Ingen äger julen. Sedvänjor blir finlandssvenska genom att vi talar om dem som sådana. Programledarna i Strömsö kommer säkert att pyssla med någonting inför jul och finskspråkiga tittare kommer att säga "så där gör finlandssvenskarna".

Den väntades vänner (DVV) är en ideell och icke-politisk grupp som grundades 2005, och som består av unga muslimer med olika kulturell och nationell bakgrund bosatta i Sverige. På islamportalen.se besvarar de bland annat frågor om julfirande mellan muslimer och kristna. Islam firar inte julen som Jesu födelse och tolkningarna huruvida en muslim kan delta i exempelvis kristna vänners och släktingars julfirande går isär; i vissa fall kan det anses oförenligt med muslimskt leverne (om exempelvis alkohol serveras), i andra fall till och med rekommendabelt som ett sätt att främja viktiga relationer.

– Man kan tänka sig att en muslimsk familj bjuds hem för att fira jul med en kristen familj i Österbotten. Kanske bidrar alla med lite av det egna till en festlig sammankomst. Mångkulturalismen kan upplevas som berikande eller konfliktfyllt beroende av sammanhanget, säger Lönnqvist.

I skolor och daghem har diskussionen hur olika religioner och traditioner ska eller inte ska uppmärksammas redan pågått en tid. Enligt Lönnqvist är den mest framkomliga vägen att tillåta lite av allt.

Plötsligt drabbas han av en vision från Bibeln och den tidens folkvandring: Omvälvande världshändelser inträffar samtidigt som vi förbereder oss för julen.

– Det kristna budskapet om kärlek och fred kan få en ny betydelse i och med den pågående folkvandringen. Samtidigt tvingas kristendomen konfronteras med andra religioner, vilket kan leda till antingen ett stärkt behov av att markera den finländska, kristna julen som del av den egna identiteten eller att influenser från olika kulturer blandas ihop.

– I det senare fallet blir det främmande ett pikant element. Julen blir mer etnisk, säger Lönnqvist och tillägger efter en stund:

– Det ska bli intressant att höra vad prästerna predikar om den här julen. Sannolikt betonas fredsbudskapet och de västerländska värderingarna framom det historiska med Matteus- och Lukasevangelierna.

Därmed inte sagt att förändring är lätt. Finländarna har i regel en konser-

vativ inställning till traditioner. Framför allt ifråga om mat, poängterar Kristina Lundström-Björk.

– Varje år frågar jag barngrupper som besöker Jakobstads museum vad de äter till jul. I korta drag kan sägas att köttbullarna rullat in från Sverige och lutfisken simmat ut, samtidigt som olika

” Det kristna budskapet om kärlek och fred kan få en ny betydelse i och med den pågående folkvandringen.

Juldekorationer används främst för att de bidrar till en viss stämning eller känsla, snarare än för sin egen skull. Sedvänjor måste praktiseras, omnämnas, monumentaliseras eller miniatyriseras, exempelvis i form av julgran eller julkrubba, för att de ska överleva.

Pepparkakan, detta tyska bakverk med exotiska kryddor som kanel, pomeransskal och ingefära, ingår för många i bilden av en klassisk, finländsk jul.

” Kanske blir julen igen som på Jesu tid – en kollektiv fest – i stället för att vi stänger in oss med våra närmsta anhöriga?

former av fiskbord uppstått. Kålrots-, morots- och potatislådorna finns kvar i finskspråkiga hem men uppskattas allt mindre av svenskspråkiga.

Lundström-Björk lyfter fram musik-kaféet After eight i Jakobstad och deras numera återkommande julmiddagar i slutet av november. Årets meny hette “Den gränslösa julen – nordisk mat med smak av världen”.

– Sesamfröpanerad laxrulle, grillad grisinnerfilé med fikonmarmelad och getost, hjortronmousse med saffran, marockansk apelsinsallad... Det vattnas mer i munnen på mig när jag läser det här än om det stod risgrynsgrot och skinka, konstaterar Lundström-Björk bakom dataskärmen.

– Allt eftersom traditioner faller bort eller i glömska för en tid är det ju bra att vi får nya i stället. Vad är då bättre än att våra nya finländare bidrar med sina traditioner och den vägen känner sig mer hemma i samhället? After eight har rätt inställning.

Ett modernt fenomen som Bo Lönnqvist noterat är individens behov av att ständigt vara närvarande, i rörelse och bli bekräftad. Så vilken betydelse kan julen att ha för att uppfylla dessa behov?

– Den västerländska starka individualismen möter just nu, på ett väldigt konkret sätt, kollektivismen i bland annat den muslimska världen. Mötet kan medföra en brytning. Kanske den

traditionella “hemmets jul”, en idé som utformades under 1800-talet, ger vika för en kollektiv jul där man firar tillsammans exempelvis i kvarteret där man bor.

Än en gång framträder Luciatraktionen; kommer Lucia att bli det julelement som slutligen starkast lever vidare? Det vill säga att vi som samhälle samlas för att tillsammans och med alla våra sinnen bevittna en spektakulär tradition av ljus och värme just när världen ter sig som mörkast.

– Kanske blir julen igen som på Jesu tid – en kollektiv fest – i stället för att vi stänger in oss med våra närmsta anhöriga? ♦

Text *Stella Mattsson*

PSYKOSOCIALA FÖRBUNDET

stöder och banar väg för attitydförändring

Psykosociala förbundet har utvecklats en hel del sedan det sena sjuttioalet och arbetar idag med intressebevakning, informationsspridning om psykisk hälsa på svenska, rehabilitering samt med att stöda sina medlemsföreningar. Från att ha varit ett förbund som drivits av frivilliga har man nu sex anställda i Jakobstad och en i Helsingfors.

I slutet av sjuttioalet såg några svenskspråkiga lokala föreningar oroligt på hur man stängde avdelning efter avdelning på psykiatriska sjukhus i landet. Man funderade på hur man skulle kunna stödja före detta patienter och anhöriga som kommit hem och landat i den inte helt oproblematiska vardagen. De berörda var initiativrika och bestämde sig därför för att grunda Psykosociala förbundet. Den främsta uppgiften skulle vara intressebevakning på svenska, men verksamheten växte och förbundets roll blev allt större.

– Eftersom många anhöriga var inblandade, var förbundet i början främst en intresseorganisation. Men man såg småningom att det behövdes ett komplement utöver mediciner och vård för personer med psykisk ohälsa. Därför började man ordna rehabiliteringskurser på svenska, sammanfattar **Bodil Viitanen**, verksamhetsledare för Psykosociala förbundet.

FOTO: PSYKOSOCIALA FÖRBUNDET

Idag har förbundet femton medlemsföreningar runt om i Svenskfinland. Föreningarna är väldigt olika: Vissa har finansiering och möjligheter att till exempel ordna dagverksamhet, medan andra fungerar enbart på frivillig basis. De livligare föreningarna har medlemmar som sammankommer ofta och ordnar motionsaktiviteter eller olika sociala evenemang.

SAMARBETE PÅ FINSKA. Alla har rätt till psykisk hälsa, framhåller man på förbundet, och intressebevakning är lika aktuellt nu som då. Mentalvårdslagen anses föråldrad och den innehåller många fallgropar. Eftersom den nuvarande regeringen inte verkar vara speciellt engagerad i frågor om mentalvård är man aktivt med och försöker påverka beslutsfattandet över språkgränserna.

– Ibland känner man sig lite ensam som svensk aktör, så det finns en styrka i att man står sida vid sida med de finska förbunden och arbetar tillsammans – lagstiftningen berör ju hela befolkningen, påpekar Viitanen.

Förbundet är representerat bland annat i Mentalhälsokommissionen och Mentalhälsopoolen, ett nätverk för nationella förbund.

– Vår största uppgift är att sprida information om psykisk hälsa på svenska men vi kan ju också ta till oss finskspråkig information och material från Sverige, vilket är väldigt bra. →

FOTO: BILDBOLAGET DU & VI

Övre raden fr.v: Sonja Wickman, Nonni Mäkiärki, Bodil Viitanen, Camilla Roslund-Nordling. Nedre raden fr.v: Ida Blomström, Pernilla Nylund, Ann-Charlott Rastas.

”*Då jag började var det så att säga trendigt med utmattningssyndrom och det var därför också accepterat i samhället att säga att man känner sig utmattad.*”

Vi kan så att säga plocka godbitar från båda länderna och på så vis få ett bredare perspektiv.

Det görs bra material på finska som man följer med, översätter vid behov och står för kostnaderna. Som exempel kan nämnas Psykiska första hjälpen, kurser som administreras via Föreningen för mental hälsa i Finland och som finns tillgängliga på svenska.

– Allt material från Sverige passar inte nödvändigtvis oss och sådant som berör lagstiftning kan vi såklart inte tillämpa här, påminner Viitanen.

I november ordnades Mentalhelsomässan i Wanha Satama, där Psykosociala förbundet och Helsingfors lokalförening Sympati r.f. var med. Mässan är också ett tvåspråkigt samarbete som ger verksamheten synlighet på svenska och flera nya kontaktytor.

SYNLIGHET EN PRIORITET. Upplysningsarbete måste göras eftersom det tyvärr finns mycket okunskap om psykisk ohälsa, skam och stigma kring olika diagnoser, säger rehabiliteringschef **Ann-Charlotte Rastas** som ansvarar

för Psykosociala förbundets kurser.

– Det är spännande det här med så kallade trender – vad är accepterat i samhället just nu? frågar hon sig.

Rastas har under sina långa yrkesbana hunnit förkovra sig i olika diagnoser, hur man talar om dem och hur man ger dem. Hon fortsätter:

– Då jag började var det så att säga trendigt med utmattningssyndrom och det var därför också accepterat i samhället att säga att man känner sig utmattad. Sedan kom en diagnostrend med depression – det kunde man vara öppen om.

”*Det är tron på den egna förmågan som är viktig att få tillbaka då man vill bli frisk.*”

För några år sedan var det bipolär sjukdom och kända personer klev fram och berättade sina egna berättelser om hur man lärt sig leva med sitt symptom. Förhoppningsvis leder allt detta sakta till ett öppnare diskussionsklimat och ger personer som annars inte hörs en röst.

– Vi vill arbeta mot fördomar och negativa associationer som väcks då man talar om de här frågorna och lyfta möjligheterna att må bra och sköta sin psykiska hälsa så som man sköter den fysiska. Attityderna har blivit bättre, och det verkar som om särskilt unga är mer fördomsfria, tycker Viitanen.

Hon refererar till forskning på området som visar att psykisk ohälsa inte direkt har ökat, utan bara blivit mer synligt i samhället. Det finns en allt mångsidigare allmän diskussion om hur man ska handskas med känslor och ångest.

– Det negativa bakom den ökade öppenheten är då kanske att man börjar jämföra sig med andra och känner ångest över sådant man inte är eller har. Tyvärr verkar det här förekomma just bland ungdomar, säger Rastas.

För att hjälpa unga förstå vad psykisk hälsa och psykisk ohälsa innebär åker Psykosociala förbundet runt i skolor och föreläser om hur man kan lära sig känna igen symptom och vad man kan göra då man märker att någon mår väldigt dåligt.

FRAMÅTBlickande Rehabilitering. Rehabiliteringen som Psykosociala förbundet erbjuder är en form av kamratstöd och handlar om återhämtning och att få träffa andra med liknande erfarenheter. Kurserna har olika teman, och önskemål eller idéer från man bland annat från vården. Det finns ingen specifik profil för deltagarna och inte heller några krav.

– Det är frågan om att bygga upp en människa igen, så att han eller hon finner sina egna krafter och resurser. Du kanske har tappat makten över ditt eget liv eller gett över den i andras händer, förklarar Rastas och tillägger att det är tron på den egna förmågan som är viktig att få tillbaka då man vill bli frisk.

Under kursen ges deltagarna tid att bearbeta det man hört under dagen och vila. Program finns, men det ska inte vara så hektiskt och kravfyllt att deltagarna måste ta en paus. Kursdagarna har gjorts om och fått ett lugnare tempo. På kvällen slappnar man med övningar baserade på bland annat mindfulness – medveten närvaro.

– Vår utgångspunkt under kursen är att det som varit kan vi inte göra något åt, och det har vården redan jobbat med. På våra kurser är vi ”här och nu” och ser framåt, säger Rastas och påpekar att meningen inte är att gräva ner sig i det förflutna under rehabilitering.

Den uppföljning av rehabiliteringen man gör visar att den för många är ett viktigt steg mot att må bättre och komma tillbaka till vardagen och det sociala livet.

PERSONALEN VIKTIG RESURS. Trots att förändringar som sker inom finansieringen för tredje sektorns sociala förbund inte kommer att påverka Psykosociala förbundet nämnvärt, är finansiering överlag alltid en utmaning. Verksamheten skulle i princip kunna växa hur mycket som helst och behovet av påverkansarbete och rehabilitering kommer inte att minska i framtiden, spår man på förbundet.

– Därför ser jag personalen som en oersättlig resurs. Den ska uppmuntras att orka och alla ska känna att de gör något meningsfullt. Jag hoppas att de som arbetar hos oss ska trivas och vilja arbeta här länge, säger Viitanen.

Personalen åker till polikliniker, socialvårdsbyråer och skolor för att informera om sin verksamhet. Rastas berättar att närvårdare och sjukskötare är en målgrupp som behöver få veta hur man arbetar inom tredje sektorn. Personalen ger också handledning och rådgivning om frågor som berör rehabilitering, socialskydd och annat som kan vara svårt att ta tag i; att ansöka om rätt bidrag, be om läkarutlåtanden, boka tider m.m. Viitanen fortsätter:

– Tyvärr är de här praktiska saker som blir ogjorda då man mår dåligt och det kan stjälpas en människa. De flesta får den här hjälpen via vården men tyvärr faller en del utanför och då kan vi delvis fånga upp dem.

UNGA FÖR UNGA. En glad nyhet i år är att förbundet fått sin första ungdomsförening, Acceptans r.f. Personalen har på olika sätt hjälp till och väglett i grundandet av föreningen och hoppas de ska kunna värva flera volontärer som kan fungera som vardagsstöd för andra unga.

– Det är nog trots allt så att unga ska möta unga och det har varit roligt att se att ungdomarna har mindre fördomar än äldre. Man är inte rädd för att prata om ångest och svårigheter och man ser på psykiska ohälsa på ett mer tolerant sätt, berättar Rastas hoppfullt.

Acceptans riktar sig till unga mellan 15 och 32 år, och ordnar evenemang med låg tröskel - en viktig devis för all verksamhet inom Psykosociala förbundet. ♦

Till vänster: I Hbl-montern diskuterades det nya finlandssvenska förlaget, Förlaget M, av Peter Sandström, Sophia Jansson, Anna Friman, Erik Wahlström och Janne Strang. Under mässan var det hela så nytt, att ingen egentligen kunde säga just något alls. Till höger: Celebra gäster köper i SFV-brasans sken Katarina Gäddnäs SFV-biografi över Valdemar Nyman: Biskop emeritus Erik Wikström med fru.

Bokmässan lämnar ingen oberörd

Text Benita Ahlnäs ~ Foto Benita Ahlnäs, Rabbe Sandelin

Årets bokmessa i Helsingfors lämnar ingen oberörd. Här får både kroppen och själen sitt bland 80 000 besökare kring utställningarna som omfattar närmare 7 500 kvadratmeter. Ofrivilligt blir man tillknuffad och har man lyckats komma över mat och vin på den angränsande matmässan så får man passa sig att inte bli nerskvättad. Innan man vet ordet av har man halkat på det utspillda vinet som har fläckat ner ens kläder. Samtidigt bränner fötterna i de trånga skorna.

I nte heller själen blir oberörd. Man slår sig ner vid någon av scenerna för att lyssna på litterära föredrag. Om man lyckas uppfatta det talade ordet som effektivt dränks i skrällig musik.

Glädjande nog är att boken fortfarande är en faktor att räkna med. Folk vill läsa boken i den traditionella formen trots hotet från de elektroniska sfärerna. Statistiken har visat att finlandarna i medeltal konsumerar 18 böcker årligen.

Den första mässtdagen inleds med ett besök på avdelning 6n75 där Svenska folkskolans vänner. Rabbe Sandelin och Stella Mattsson gör sitt bästa för

Läraren Cecilia Sjöström med eleverna Vanessa Candelin, Sebastian Segersven och Dante Huldén. Med på bilden SFV:s mässtärdar Rabbe Sandelin och Stella Mattsson. FOTO BENITA AHLNÄS

att locka nya medlemmar. Bonus för dem är en gratis bok. Ugnsfärsk i SFV:s biografiserie är Katarina Gäddnäs bok

om den åländska prästlegenden Valdemar Nyman och Henrik Knifs biografi om bildhuggaren Erik Cainberg. Medlemsvärvningen går bra. Böckerna är attraktivt utställda med senaste numret av SFV Magasinet som bl.a. innehåller en artikel om de senast utgivna böckerna.

Den första mässtdagen brukar skol eleverna vara ett markant inslag. Det är bra med tanke på återväxten. Cecilia Sjöström är lärare i årskurs 2 i Granhultskolan som med eleverna Vanessa Candelin, Sebastian Segersven och Dante Huldén ställer upp för ett samtal. Cecilia berättar att skolan har fått en inbjudan för att höra Monica Vikström-Jokela berätta om sin bok *Bärtill och Hoppa*

på-festen. Boken är bekant eftersom den ingick i undervisningen dagen innan. Begreppet Hoppa på-fest ska klargöras av bokens författare, säger andraklassisterna med förväntan. På frågan hur de letar sig fram till Edith Södergran-scenen blir svaret att det är lätt. Bara hålla sig på den röda mattan! Vanessa har tidigare varit på bokmässan.

– Det ska bli spännande att på egen hand bekanta sig med utbudet.

Dante inflikar att mässan inte är obekant för honom eftersom hans mamma har jobbat där.

MÄRKEN FÖR LIVET. Det borde råda nolltolerans mot mobbing bl.a. i skolor. Det stämmer inte i praktiken. Ditte Sandholm har gjort pjäsen *Märken för livet* om sina erfarenheter av att bli mobbad. Vad hjälper det att skolorna har nolltolerans mot mobbing när det ändå sker bakom lärarnas rygg. Om mobbaren berättar om sin situation blir mobbingen ”sjufalt” värre. I extrema fall har utsatta personer i sin förtvivlan begått självmord. Det var gripande att lyssna på Ditte Sandholms historia, när hon intervjuades av Maria Björkgren-Vikström.

– Alla stödde dem som mobbade men ingen brydde sig om mig, sade Ditte.

Orsakerna till mobbningen kan ha varit att Ditte var mer tillbakadragen än sina skolkamrater. Ofta var hon ledsen och grät. Läroanstalten profilerade sig som en ”kiva skola” men på sin höjd kunde Ditte få en klapp på huvudet.

– Du är en idiot, du är äcklig!

Glåporden haglade över Ditte. Hon började tro att hon var dum i huvudet. Mobbningen har satt djupa ärr i själen. De läks aldrig och inte har det hjälpt att prata med mobbarna. Ett sätt att bearbeta mobbningen har varit pjäsen *Märken för livet* som hon turnerar med.

LEGENDEN VALDEMAR NYMAN

”Allt liv är Ett
i Ljus
i Hav
i Sten
i Människa”

Valdemar Nymans diktfragment på Henrik Nylunds gravsten i Föglö ingår i titeln på Katarina Gäddnäs biografi över Valdemar Nyman (1904–1998).

Boken finns vid sidan av Henrik Knifs biografi om bildhuggaren Erik Cainberg (1771–1816) i Svenska folkskolans vänners biografiserie som har kommit till med Gustaf Widén som initiativtagare. Det är ingen överdrift att säga att biografierna är efterlängtdade.

Med Edith Södergrans katt som fond intervjuade Wivan Nygård-Fagerudd Katarina Gäddnäs om Valdemar Nyman biografien.

– Han var en präst som inte rymdes i prästrocken. Den var så trång att knäparna strittade, konstaterade Katarina med en svepande gest över publiken. Valdemar Nyman blev pensionerad år 1969. Det var vid den tiden Katarina hade gett ut sin första diktsamling. Hon uppfattade sig som blyg. Nyman som var kyrkoherde i Finström var välbekant för Katarina.

– Fruktansvärt intelligent och beläst, som hon uttryckte sig. Präst hade han blivit i tron att få umgås med änglar, men i praktiken var det bara byråkrati. Nyman levde i sitt fantasirike. Han hade ett fantastiskt minne och en enorm allmänbildning. Gud kunde han se i en blommande rosenbuske.

SFV-författaren Henrik Knif intervjuas av Peik Henrichson, om biografien över Erik Cainberg.

Nyman var oerhört produktiv som författare. Debuten skedde år 1944 med romanen *Som tusen liljor*. Höjdpunkten i hans skönlitterära författarskap är enligt Katarina Gäddnäs och många med henne *Broder Kilian*.

– Ett stramt hållet mästerverk skrivet som ett universellt historiskt och teologiskt drama.

Nyman skrev också en mängd facklitteratur liksom en diger historik om Finström. Nyman levandegjorde även Åland i ett antal åländska reseskildringar.

Man kan se paralleller mellan Katarin Gäddnäs som har lyft fram Valdemar Nyman ur glömskans dimridåer och Valdemar Nyman som publicerade den åländska författaren **Joel Pettersson** litterära kvarlåtenskap i ett antal böcker.

BRÄNNA VINGARNA. Henrik Knif har i sin tur aktualiserat bildhuggaren **Erik Cainberg** i en biografi med titeln *Bränna vingarna*. Samtalet mellan författaren och intervjuaren **Peik Henrichson** gick i vida bågar. Med bland publiken fanns bl.a. Gustaf Widén,

initiativtagare till SFV: s biografiserie och **Henry Rask** som är medlem i arbetsgruppen. Bägge gladda sig över det mullvadsarbete som ligger bakom biografien. Cainberg kom från fattiga förhållanden i Nedervetil. Han hade gått i lära hos den kände kyrkobyggaren **Jacob Rijf** (1753–1808). Hans andra mentor var mästerbildhuggaren **Johan Tobias Sergel** (1740–1814). Cainberg blev inneboende hos Sergel efter att ha vistats sju år i Rom tack vare ett stipendium. Det finns få uppgifter om hur livet tedde sig för Cainberg i Rom. De klena konstnärliga resultaten har förklarats med att han var tvär och lynnig, och för att han inte kunde föra sig i de fina salongerna. Det hade varit klen med hans skolgång och han var troligen bara nödortfittigt läs- och skrivkunnig. Det var en stor lättnad för Sergel som hade blivit trött på sin gunstling att Erik Cainberg hemkallades till Finland för sitt stora uppdrag i Åbo.

Det finns många anekdoter om hur Cainberg upptäcktes. Utmaningen för Henrik Knif har varit att pussla ihop bio-

grafen med det material han har fått tag i. Han påpekade att författarna ofta strävar till att framställa personer de skriver om i en så fördelaktig dager som möjligt.

– Min biografi över Erik Cainberg är inte ett försök att utmåla hans storhet som konstskapare, utan snarare att försöka samla ihop skärvorna till ett högst intressant livsöde.

Eftervärlden minns Erik Cainberg för basrelieferna han gjorde i solennitetsalen i akademihuset i Åbo, där första gången Väinämöinen med sin kantele finns avbildad. Konstnären insjuknade innan han hade slutfört sitt arbete och dog under oklara omständigheter 1816.

– Hur var det möjligt, frågar Henrik Knif, att Cainberg från sina enkla omständigheter kunde resa sig för att bli Sergels favoritelev med många år som stipendiat i Rom. Och till sist bli den som i storfurstendömet Finland skulle smycka den prestigefyllda festsalen? Var det möjligen så att Cainberg svingade sig för högt och likt Ikaros i den grekiska sagan flög för nära solen och brände sina vingar och störtade i havet. ♦

Utan ting vandrar vi vilse

Är vi tingens fångar eller härskare? Det har hänt att jag skrivit lyriskt om "tingens själ", helt enkelt för att det finns så många föremål som betyder mycket för mig. Vissa föds till samlare och en sådan är jag förvisso, framför allt när det gäller böcker och bruksföremål från en fjärran allmogetid. Omständigheterna gör att jag bebor stora hus där ting samlats under generationer och ingenting av värde kastats. Risken för att drunkna i tingens flod är uppenbar.

Jag har svårt att göra mig av med prylar; den sista anhalten är en uthusvind i Föglö som jag lite pretentiöst kallar gårdsmuseum. Jag älskar att botanisera bland alla gamla saker där, att smeka fram minnesbilder ur ett redskap som farfar använde under sin långa tid som guldgrävare och nybyggare i Amerika för mer än 100 år sedan. Eller att i drömmen ge mig ut på morfars fartyg med de festliga signalflaggorna hissade. Så mycket blir levande när de till synes döda tingen talar.

Ändå inser jag förstås att människan egentligen bara behöver ett minimum av ting för att existera. Vi ser alla flyktingar som genomkorsar Europa med minsta möjliga bagage: en ryggsäck, en kasse med identitetshandlingar. Och den livsnödvändiga mobilen! Det är allt. För den som omsluts av välfärdens överflöd är det nästan omöjligt att tänka sig in i de flyendes utsatthet.

På ett mera existentiellt plan brukar viljan att avsäga sig tingens börda betraktas som en frigörelse, med klosterlivet som en extrem slutpunkt. Eller kanske man kunde tala om en förberedelse inför den stund då vi går över en gräns där allt materiellt förloras sin betydelse. Bortom det jordiska lär vi inte ha någon nytta av allt vi samlat på oss. Å andra sidan: om tillvaron saknar djupare mening kan man väl lika bra ägna sig åt det som ger sinnet tillfredsställelse och tanken vingar under den korta livsstunden?

Men jag vet att fixeringen vid massproducerade ting saknar alla proportioner, inte minst i juletid. Och som känt finns det gott om tingeltangel utan minsta estetiska värde.

I princip köper jag inte saker längre, om det inte handlar om en nödvändig komplettering av någon samling.

Men böcker räknas inte som "saker". De finns överallt omkring mig och förökar sig på det mest förbluffande sätt. Var kommer allt ifrån? Plötsligt har Marjo T. Nurminens fantastiska praktverk om kartornas historia, "The Mapmakers' World", flyttat in i biblioteket och för ett livligt samtal med ett antikvariatsfynd: Ole Torvalds diktsamling "Vi sjunger inte för dem", som en gång funnits på Georg Henrik von Wrights hyllor. Jag inbillar mig inte att filosofens vishet smittar av sig på den nye ägaren. Men när jag håller den tunna volymen i min hand och betraktar von Wrights exlibris – där motivet är en bok och en uggle – är det som att ha närkontakt med en beundrad förebild.

Flummigt, fnysar kanske någon rationellt inriktad läsare. Men att förneka magin i det rent fysiska föremålet är att i onödan förminska sin livsupplevelse.

Att leva kamrat med tingen är en handling av trots medan tiden obevekligt väver sitt nät av glömska över vägen.

Skrivandet är en resa

Text & Foto *Sunniva Ekblom*

Småstaden lever upp när det är dags för Bokkalas. Så också i år den 5-9 november i Ekenäs. Centrum fylldes av diskuterande litteraturvänner som kunde välja bland ett stimulerande parallellprogram. På kulturhuset Karelia, Stadsbiblioteket, i bokbussen eller Ungdomsgården.

Temat för Bokkalasets 15-årsjubileum var Annorlunda vilket ofta är en ansats i litteraturen fastän den kanske inte skrivs ut. På torsdagskvällen ordnades en välbesökt paneldebatt kring temat Identitet annorlunda på Församlingshemmet. Företrädare för den lutherska kyrkan. **Maria Björkgren-Vikström, Patrik Hagman** och **Ann-Sofi Storbacka** deltog. Liksom författaren **Mathias Rosenlund** som växte upp i en pingstförsamling i Vasa. Moderatorn kyrkoherden **Anders Lindström** ställde den utmanande frågan om religiösa människor är mindre intelligenta. Mathias Rosenlund parerade den med att säga att religiösa människor borde reflektera mer över hur kristendomen och universum förklaras.

– Jag kan till exempel tala passionerat om min kärlek till min flickvän men inte lika passionerat om min kärlek till Gud, sade Mathias Rosenlund som i år är aktuell med en ny självbiografiskt förankrad adressroman, *Svallgränden 5* (Schildts & Söderströms). Rosenlund bjuder in läsaren till det fattiga Svenskfinland. I romanen speglas syskonskapet till lillabrodern **Christian** som fastnat i missbruk.

SOCIAL UTSATTHET. På lördagen möttes sverigefinländska bestsellerförfattaren **Susanna Alakoski** och Mathias Rosenlund i ett författarsamtal kring

Bokkalaset förenar gamla bekanta. Tenalabosatta författaren Monika Fagerholm kom till biblioteket för att träffa Janina Orlov som både intervjuade författare på scenen och berättade i gymnasiet om översättning av litteratur.

Bokkalasets danska författare var i år Josefine Klougart. Här i samtal med Västra Nylands kulturreradaktör Camilla Lindberg.

Författarna Susanna Alakoski och Mathias Rosenlund signerar böcker efter sin diskussion kring temat annorlunda och utanför som behandlade anhöriga och missbruk.

temat Annorlunda och utanför. Fattigdom och anhörigproblematiken går igen som tematik i båda författarnas produktion. Att ämnet behöver en röst och berör berättar inte minst den stora publiken, störst för årets Bokkalas, på Kulturhuset Karelia. I Alakoskis i år aktuella bok *April i anhörigsverige* (Bonniers) berättar hon om hur hon hittat stöd i en anhörigrupp för att bearbeta hur det är att vara barn till två alkoholister och syster till en drogmissbrukare. Brodern har glädjande nog blivit drogfri efter tiotals år av tungt missbruk vilket när det välbehövliga hoppet.

ÖNSKEBALLONGEN. Nytt för Bokkalaset var tidigt morgonprogram i Pro Artibus galleri Elverket fredag morgon. En hel skolklass mötte upp och skrev ned sina önskningar på lappar och släppte upp dem i luften ute på gården, fästa vid heliumfyllda ballongerna upplysta av en liten lampa inifrån. Idén med upplysta, svävande önskningar är besläktad med thaillykorna kom loy.

– Om du laddar dina önskningar med energi är sannolikheten stor för att de uppfylls, sa Pro Artibus programkoordinator **Åsa Lönnqvist**.

Morgonsamtalet mellan det danska stjärnskottet **Josefine Klougart** på biblioteket och en av Ekenäs egna populära författare, **Merete Mazzarella** gav en internationell air över Bokkalaset

Bokkalaset 2015 bjöd på morgonmål med önskeballonger på Pro Artibus innergård. FOTO KIA ORAMA

eftersom Klougart, vars författarskap utmärks av ett personligt bildspråk som uttrycker sådant som inte kan formuleras på ett annat sätt, hastade vidare i taxi – med ett nytt manus i datorn – för att hinna till sitt flyg i New York.

– Jag ser på litteraturen som grundforskning i vad det innebär att vara människa. Litteratur handlar om att se världen i all dess komplexitet. Om vi ser nyanserna blir vi inte extremister, sa Klougart som recensenterna säger att ser världen med nya ögon när hon behandlar de eviga temana som förgänglighet, tidens gång, döden, sorgen, och jämför med författare hon värdesätter högt, **Virginia Woolf** och **Marguerite Duras**.

– Skrivandet startar med en utmaning som är en fix idé, existentiella villkor svåra att diskutera. När man skapar

Bokkalasets danska författare var i år Josefine Klougart. Här i samtal med Västra Nylands kulturreradaktör Camilla Lindberg.

ett litterärt språk skapar man världen, sa Klougart och myntade en aforism.

Mazzarella förde samtalet över till temat författarpersona. Medierna älskar att skapa nya, målmedvetna, framgångsrika författare.

– **Suzanne Brogger** gav mig rådet att

det är viktigt att skapa en författarpersona som inte är jag själv så jag inte sätter mig själv på spel, sa Klougart och tillade att hon är medveten om att journalisterna skapar författarpersonan.

– Det ensamma arbetet att skriva böcker får mening när böckerna möter sina läsare, därför ställer jag upp på intervjuer i medierna, förklarade Klougart.

TVÅ LÄSNINGAR. Ekenäsbon **Kristina Dufholm** som alltid brukar delta i Bokkalaset kommenterade efteråt Merete Mazzarella som sa att Klougarts romaner ska läsas två gånger, den första för rytmens skull, den andra för innehållets, att för henne var höstens läsoplevelse Mazzarellas självbiografiska *Solkatten* (Schildts & Söderströms) en bok som ska läsas två gånger. ♦

Text & Foto Elisabeth Sandelin

SICILIANSKA NOBELPRISTAGARE

Två sicilianska författare, Luigi Pirandello och Salvatore Quasimodo, har tilldelats Nobelpriset i litteratur – 1934 och 1959. Luigi Pirandello föddes 1867 i Agrigento på Sicilien och dog 1936 i Rom. Pirandello debuterade som lyriker 1885 men det var med några av sina

romaner, och framför allt noveller som han framträdde som en stor och original författare. Hans berömmelse vilar också på det dramatiska verket, *Sex roller söker en författare*, hans mest spelade alster som också räknas som epokgörande.

Landskapet mellan Siciliens huvudstad Palermo och Agrigento på öns syd-

kust är i mitt tycke ett av de vackraste i världen. Det finns en ödslig storhet över kullarnas svepande våglinjer. Man ser knappast en människoboning. Här och var hägrar småstäder på bergstoppar och ruiner av någon normandisk eller saracensk borg. Solen skiner på spirande sädesfält och vallmon blommor i det som en gång var Roms korn-

bod. Vi är på väg att möta Agrigento, det antika Akragas i Magna Grecia, den skönaste bland de dödligas städer som Pindaros kallade staden.

I en av världens mest enastående antika platser föddes nobelpristagaren **Luigi Pirandello**. Han levde inte här i hela sitt liv men ur hemtrakten insuger han seder, traditioner och vidskepelser. En djup melankolisk känsla binder honom till hans hemtrakt. De sicilianska ljuden, färgerna och atmosfären är ständigt närvarande.

Det är söndag i en ett sömndrucket Agrigento. I Tempeldalen några kilometer utanför den moderna staden höjer sig de arkeologiska resterna av Akragas mot vårhimlen. Så här långt från moderlandet sträckte sig den klassiska grekiska civilisationen. Sju tempel reser sig längs kanten av en plåtå som sluttar lätt ner mot havet. Plåtån är omgiven av de uttorkade floderna Akragas och Hipsas. Varje tempel är tillägnad en specifik gud och ger ett intryck av storhet och majestät.

Där den antika stadens hjärta en gång fanns, står idag en skog av de träd som av Pirandello kallades den antika mandel- och olivskogen. Den minner nu om en annan värld och en annan tid.

Med kartan uppslagen går vi mot de gamla templen. Marken är täckt av vårblommor och vi möter den hellenska andan i all dess storhet. I nordost finns Demetertemplet, i söder Janustemplet och en kilometer längre bort reser Herkulestemplet sina åtta kolonner mot himlen. Byggt i slutet av sjätte seklet är det äldsta av Agrigentos gudahus.

Flertalet av templen står med brustna kolonner – endast Concordiatemplet reser sig i sin ursprungliga skönhet. Det är det bäst bevarade av grekiska tempel efter Teseustemplet i Aten. Vil-

”

*De sicilianska
ljuden, färgerna
och atmosfären
är ständigt
närvarande.*

ken känsla av vördnad. Antikens män promenerade i denna veritabla skog av tempel i kalksten. Stenen är nu ljus och matt på ytan men inbäddade i den ligger tusentals oändligt små snäckor och fossiler.

På plåtåns högsta punkt står Heras mäktiga tempel i dorisk stil. En storlagen trappa leder upp till den orien-

taliska portiken. Kolonnerna på sydsidan har fallit sönderfräta av sciroccon, ökenvinden.

Templens former står i perfekt balans med varandra som bastioner för konst och civilisation. Inbäddade i ett landskap med stora vidder och en av de platser som Pirandello mest beundrade. Här var det fortfarande möjligt att berätta historier av episk karaktär.

Sicilien kom först, och sedan Pirandello, har någon sagt.

Det moderna Agrigento klättrar längs med berget med havet som fond. Afrika ligger inte långt borta. Huvudgatan är smal och slingrande med en mängd branta tvärgator på ömse sidor. Vi söker oss till Piazza Luigi Pirandello. Det är tyst. Några fotgängare går fram längs den knaggliga piazzan. Det enda som bryter tystnaden är ekot av stegen. Jag köper en friterad risbulle, arancino, med köttfärsfyllning vid kiosken invid Teatro Pirandello i nyklassicistisk stil. Byggnaden kännetecknas av tre par joniska kolonner på sidorna av tre stora fönster. Ovanför fönstren finns medaljonger av stora skådespelförfattare och vid ingången en relief som visar **Dante Alighieri**, far till italienska språket och författare till den gudomliga komedin. Invid finns medaljongen av Pirandello. En symbolisk kontinuitet mellan de två stora företrädarna för italiensk litteratur.

Pirandello skrev volymer av noveller ofta som förstudier till dramerna. De finns samlade i två stora band, *Novelle per un anno* (1937–1939). Novellerna är förankrade i en konkret, siciliansk verklighet i skarven mellan två århundraden. En sida i samhället som speciellt lockar författaren är det djupa missnöjet hos borgarklassen som är offer för hyckel, självishet, fördomar och

T. v.: Olivträd i blom. Stammen tyder på att den vuxit i århundraden. T. h.: Concordiatemplet är det bäst bevarade av alla grekiska tempel näst efter The-seustemplet i Aten. Ingen vet åt vilken gudom det majestätiska doriska templet restes, namnet Concordia är godtyckligt hämtat från en latinsk inskription som man hittade i grannskapet. En modern skulptur av den fallne Ikaros gjord av den polska skulptören Igor Mitoraj ligger framför templet.

” Han föll som en eldfluga under ett stort pinjeträd i ett ensamt landskap.

bedrägerier. Huvudpersonerna i hans verk är ensamma och annorlunda, ”en nolla bland hundratusen”.

Små mästerverk är de i alla fall. Pirandello tar ofta upp kvinnornas Sicilien, och det är färgat i svart som de svartklädda gummorna som sitter utanför husen i byarna på landet.

Jag tittar upp mot de slutna fönsterluckorna. Huset är tyst som ett kloster. Kan jag skymta den svartklädda ensamma sjuka Adriana Braggi i novellen Resan? Hon som inte gått ut ur det gamla huset sedan hon gift sig, men som till slut får se en bit av världen och bestämmer sig för att avsluta sitt liv i Venedig.

Några kilometer från Agrigento ligger stadsdelen Chaos. Här föddes Pirandello en juninatt, som han säger. Han föll som en eldfluga under ett stort pinjeträd i ett ensamt landskap. I ett landskap med uråldriga olivträd som tecknade sig mot det blåskiftande afrikanska havet där eldflugor dansade.

Barndomshemmet är en lantlig byggnad från slutet av sjuttonhundratalet. I den hade familjen flytt för att undkomma den koleraepidemi som då rasade på Sicilien. Rummen är hem för en stor samling av foton, recensioner och utmärkelser, första utgåvor av böcker med handskrivna dedikationer, målningar tillägnade författaren,

affischer av hans mest kända verk, som gavs på teatrar världen över.

Jag stannar vid en filmaffisch med **Greta Garbo**. Som du vill ha mig hette filmen baserad på ett drama skrivet i slutet av tjugotalet av Pirandello.

Vid solnedgången vandrar vi längs en tyst stig mellan mandel och oliver till platsen där pinjen fanns. Under detta pinjeträds enorma krona satt Pirandello och tänkte, målade, vilade och skrev till vänner. Det är här han ville bli begravnen. Hans aska lades ner vid den stora pinjen, som nu huggits ner. Stubben finns kvar och i skymningen ser jag några eldflugor som dansar sin dans. ♦

Ett år av studiero med hjälp av Studiefonden

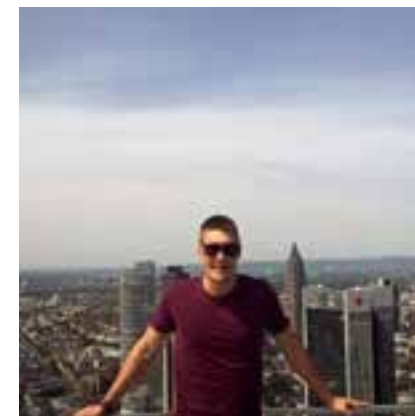
Text Stella Mattsson ~ Foto Thomas Nylund

Svenska studiefonden är ett fondsamarbete som SFV har deltagit i sedan 2013 och som årligen beviljar understöd både för utbytesstudier och levnadskostnader för studerande. För stipendiaten Thomas Nylund var understödet av stor betydelse när han åkte till Frankfurt för att studera ekonomi och det tyska språket.

Fonden fungerar administrativt under Kulturfonden, där **Maria Bergenwalls** arbetsrum finns. Hon har fungerat som sekreterare sedan 2008 och kan bekräfta att fondsamarbetet gott förverkligar sitt ändamål: att upprätthålla ett enda välfungerande ställe där studerande vars studiespråk är svenska kan ansöka om stipendium för utbytesstudier eller levnadskostnader. Till Studiefonden bidrar utöver SFV Svenska kulturfonden, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne, Konstsfundamentet och Lisi Wahls stiftelse.

ELEKTRONISKT UNDERLÄTTAR. Ansökningarna till Svenska studiefonden har sedan länge varit elektroniska. Det tar ett tag att fylla i ansökan, men man kan spara sin text och gå tillbaka till den i ett senare skede. Man behöver inte bifoga något i ansökningsskedet.

– Det går inte riktigt att göra det här på rutin då man själv måste skriva mycket under öppna frågor. De flesta

ansökningarna är faktiskt väldigt välskrivna. En annan fördel med det elektroniska systemet är att de som tar emot stipendier slipper skicka intyg hit och dit – det sköter jag direkt med skolan, berättar Bergenwall.

Fonden har under åren format ett nära samarbete med högskolor och universitet, något som underlättar administrationen men framför allt ansökningsprocessen för studerandena. Samarbetet leder i praktiken till att rätt personal, t.ex. studiehandledare

och internationella koordinatörer, kan sprida ordet om stipendiemöjligheterna och informera om fonden.

– Vi har också ännu mer börjat rikta informationen till rätt kanaler lagom inför ansökningstiden, säger Bergenwall, men påpekar att traditionella tidningsannonser nog också ger genomslag.

NORDEN POPULÄRT. De flesta skolor i Finland har avtal med universitet och högskolor runtom i världen. Vissa fenomen, t.ex. att Hanken gjort utbytet till en obligatorisk del av studierna, har påverkat ansökningarna något på sistone. Trots det har den totala mängden ansökningar länge varit stabil.

– Sedan ser man till exempel att utbytesstudier i asiatiska länder blivit allt vanligare. Det beror i sin tur på att skolornas avtal med högskolor och universitet i Asien har blivit fler. Studerande åker kanske längre bort till exotiska destinationer mer än tidigare. Men Sverige är utan tvekan fortfarande det populäraste landet, avslöjar Bergenwall.

Tomas Nylund (t.v.) och utbytesvännerna vid den kända skylten intill Rijksmuseum i Amsterdam.

Åk på ett år! De flesta som valt ett halvår har ångrat det för tiden flyger iväg då man har roligt. Ta reda på dina möjligheter att stanna hela året.

BUSINESS I FRANKFURT. Tomas Nylund, idag utexaminerad *Bachelor of Business Administration* från Arcada, säger att han inte skrev några romaner i sin ansökan men uppskattar att han lade ner kring tre timmar på den trots allt.

– Jag märkte att det fanns ett behov av extra understöd då jag gjorde upp en detaljerad budget för mitt utbytesår. Utan stipendiet skulle min situation efter utbytet ha varit ganska tråkig, gissar han.

Skolorna uppmuntrar i regel ivrigt alla att åka på utbyte, och för det mesta kan man också ansöka om stipendier från skolans egna fonder.

– Om man en gång uppmuntras att åka är det hyggligt att man får ekonomisk hjälp från olika håll. Det är klart att det är pengarna som sätter mest käppar i hjulen och gör att många stannar hemma.

För Nylund, hemma från Kyrkslätt, gick utbytesåret till den livliga studieorten Frankfurt, som är hemort för nio högskolor och universitet och nästan 100 000 studenter. Här finns den stora yrkeshögskola där han studerade, Frankfurt University of Applied Sciences, och så exempelvis Johann Wolfgang Goethe-universitetet.

Då beskedet om studieplats i Frankfurt kom hade han inte läst ett ord tyska, men tänkte att detta var hans chans att också lära sig ett främmande språk trots att studierna skulle gå på engelska. Han blev därför positivt överraskad av den en månad långa intensivkursen som erbjöds genast då han klev in på högskolan.

– Det var ett bra sätt att lära känna andra utbytesstudenter. Jag tänkte att det skulle vara en bra chock att i den här åldern ännu börja med ett språk från noll, förklarar Nylund som tyckte att tyska kändes som ett överkomligt språk.

Det visade sig stämma eftersom hans tyska avancerade från *Ohne Deutschkenntnis* till A2-nivå.

❖ Svenska studiefondens stipendier kan ansökas en gång per år, i februari.
www.studiefonden.fi

Jag hann dessutom njuta av att bara studera! Det här var väl det enda året man inte kommer att arbeta under resten av livet.

– Det är ju något konkret för CV:n, stoltserar han och berättar att han också fortsatt läsa tyska på egen hand.

TID FÖR STUDIER. Hur var det då med den omtalade tyska effektiviteten och hårda studietakten?

– Jag upplevde att studietakten liknande den hemma. Administrationen däremot var ganska långsam eftersom skolan var enorm. Många var stressade över boendet – det är så otroligt många studenter i staden att det kan bli lite kaotiskt då många anländer samtidigt.

Att vara borta hemifrån är i bästa fall en möjlighet att förkovra sig i sitt ämne. Nylund avlade tacksamt några särskilt

krävande kurser i bokföring och en kurs i nationalekonomi som han inte hade kunnat läsa vid Arcada.

– Mycket som annars distraherar försvinner plötsligt då man inte är hemma. Tiden blir alltid lite knapp då det kommer till studierna – du arbetar, läser på tenter på kvällar, men sedan studerar du nog inte så mycket mer än du verkligen måste, erkänner Nylund.

– I Frankfurt däremot hade jag tid att sätta mig in i kurserna och göra något extra. Jag hann dessutom njuta av att bara studera! Det här var väl det enda året man inte kommer att arbeta under resten av livet, funderar han vidare.

Frankfurts geografiska läge innebar oändliga möjligheter att göra utflykter och studieresor så ofta man bara orkar. Skolorna satsar mycket på förmånliga resor och kulturutflykter med bra guidning och annat program, och resorna under året gick till flera närliggande städer: Strasbourg, Amsterdam, Wien, Prag, München, Hamburg, Budapest – listan är lång.

Nylund skrev en utförlig rapport till skolan om sitt utbyte, och skrev också om sina upplevelser till Svenska studiefonden.

– Man vill gärna tacka och ge tillbaka på något sätt, då jag upplevde att hela processen med Studiefonden var så smidig och jag dessutom blev beviljad ett generöst stipendium. Därför skrev jag lite mer – kanske det är något fonden skulle kunna använda?

Utbytet gav vänner, språkkunskaper, upplevelser och kanske till och med nytta och perspektiv i arbetslivet, där han nu redan har funnit en plats i ett startup-företag. Till de som funderar på att åka på ett utbyte har han ett råd:

– Åk på ett år! De flesta som valt ett halvår har ångrat det för tiden flyger iväg då man har roligt. Ta reda på dina möjligheter att stanna hela året och gör det. ♦

Föreningsresursen upprätthålls av SFV:s studiecentral och här hittar du fakta, tips, råd och får svar på frågor gällande olika aspekter av föreningsliv i Svenskfinland.
www.foreningsresursen.fi

Stefan Andersson
EKONOMICHEF

Bokföringslagen förändras – Hur berörs föreningar?

Regeringens proposition om ändringar i Bokföringslagen och Bokföringsförordningen har i slutet av oktober avgetts till Riksdagen. Avsikten är att lagändringarna skall träda i kraft redan för räkenskapsperioder som inleds 1.1.2016 eller senare. Orsaken till förändringarna är att lagstiftningen i Finland måste anpassas till gällande EU-direktiv om bokföring.

Här tar vi endast upp de mest centrala förändringarna som berör bokföringen i föreningar och stiftelser. Stiftelserna berörs ju dessutom av en ny Stiftelselag som trädde i kraft 1.12.2015.

NY INDELNING I OLIKA STORA BOKFÖRINGSSKYLDIGA. Ett av målen med lagändringen är att underlätta bokföringsarbetet för små bokföringsskyldiga så att inte oskäliga krav ställs på bokslutet. Från och med nästa år indelas därför alla bokföringsskyldiga i följande huvudkategorier:

	MIKROFÖRETAG	SMÅFÖRETAG	STORA FÖRETAG
Omsättning	0,7 M€	12,0 M€	40,0 M€
Balans	0,35 M€	6,0 M€	20,0 M€
Personal	10 st	50 st	250 st
	Högst 1 villkor uppfylls	Högst 1 villkor uppfylls	Minst 2 villkor uppfylls

Föreningar tillämpar de bestämmelser som gäller den kategori man hamnar i. I praktiken gäller reglerna för Mikroföretag en stor del av föreningarna i Finland.

ÄNDRINGSFÖRSLAG SOM BERÖR FÖRENINGAR.

1 Kravet på bokföring inom fyra månader under räkenskapsåret slopas under förutsättning att föreningen inte har regelbunden anmälningsplikt såsom en periodskat-

tedeklaration. Däremot måste bokslutet som förut nog upprättas inom 4 månader efter räkenskapsperiodens utgång.

2 Bokföringsmaterialet får i framtiden också förvaras enbart elektroniskt och t.o.m. i utlandet. Men det måste vara på ett pålitligt sätt och materialet skall kunna skrivas ut på kort varsel.

3 Föreningar och stiftelser får också i fortsättning bokföra och göra bokslutet enligt kontantprincipen (enligt vad som betalats/inkommit på kontot). Men då krävs tilläggsinformation om bl.a. skulder och fordringar som inte ingår i balansen.

4 Avskrivningar måste i fortsättningen alltid basera sig på en plan också i föreningar. Planen kan då helt enkelt vara att avskrivna egendom efter visst antal år eller med en viss avskrivningsprocent per år. Man får alltså inte anpassa avskrivningsprocenten efter räkenskapsperiodens resultat.

5 I Förordningen kommer nya scheman för resultat- och balansräkningarna som föreningarna skall tillämpa. Förändringarna är inte stora. Extraordinära poster faller bort från tidigare resultatmodell medan en ny punkt Koncernbidrag kommer med. Om föreningen äger fastigheter kan också delar av fastighetschemat användas för föreningar. I balansräkningen ingår preciseringar om vad som skall vara med eller kan utredas skilt. Dessa scheman finns i en separat förordning för små och mikroföretag.

Propositionen med motiveringar (260 s) finns i sin helhet på Finlex.fi. När lagändringarna godkänns informerar vi mera i Föreningsresursen.fi

SFV:S STADGAR

Att främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning genom att understöda skolor, daghem och bibliotek, utge studieunderstöd samt stödja andra former av finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden.

SFV:S EGET KAPITAL 31.12.2014

92,1
miljoner euro

SFV-MAGASINETS PRENUMERANTER (INKL. SFV-MEDLEMMAR) 23.9.2015

9090

SFV:S FONDER

416

SFV:S UTDELNING 2015

2,5 miljoner euro

DONATIONER OCH TESTAMENTEN

Vill du vara med och stöda det bildnings- och kulturarbete som SFV gör? Kontakta kanslichef Johan Aura, johan.aura@sfv.fi eller 040-3559 935.

SFV:S BIDRAG

Stipendier och bidrag

Ansökningstid är hela februari. Kriterier och noggranna instruktioner för de elektroniska ansökningarna hittar du på sfv.fi.

Från och med september 2016 delar vi upp ansökningstiderna: Organisationer som arbetar kalenderårsvis ansöker i september. Skolor, daghem (som söker för projekt som verkställs terminsvis) samt privatpersoner ansöker i februari.

Kurser & studiecirklar

SFV:s studiecentral betalar ut stöd till kurser avsedda för organisationer, eller till studiecirklar arrangerade av privatpersoner. Löpande ansökningstid. Se sfv.fi.

MEDLEMSKAP I SFV

Medlemskapet i SFV:s understödsförening kostar bara 10 e/år. Till förmånerna hör SFV-magasinet, årsboken SFV-kalendern samt som ny medlem en bok ur SFV:s skriftserie. Dessutom får SFV-medlemmar rabatt på Schildts & Söderströms. Se annons i denna tidning för närmare information.

Adressförändringar

www.sfv.fi/medlem eller per e-post sfv@sfv.fi eller ring 09-6844570

SFV:S PRIS OCH MEDALJER

Pris och medaljer

Kandidater till SFV:s pris och medaljer samt SFV:s svensklärarstipendier nomineras öppet hela december. Mer information om de elektroniska formuläerna, de olika medaljerna och prisen samt tidigare prisvinnare hittar du på sfv.fi. Alla pris och medaljer delas ut på SFV:s utdelningsfest i mars.

Topeliuspriset

SFV delar tillsammans med Publicistförbundet ut det stora finlandssvenska journalistpriset, Topeliuspriset. Till priset kan allmänheten nominera via ett elektroniskt formulär.

Vistelsestipendier

SFV ger möjlighet till en sommarvistelse på Beijarholmen i Barösund (lärare och barnträdgårdslärare) och på Lillholmen i Västanfjärd (kulturarbetare och bibliotekariere). Ansökningstid är hela december. Mer info och ansökningsformulär på sfv.fi.

SFV:S TÄVLINGAR

Litterära tävlingar

Vartannat år gäller tävlingarna dikter, vartannat år noveller. Arvid Mörne-tävlingen (för under 30-åringar) utlyses i oktober, tävlingstiden går ut i mitten av januari, och prisutdelningen sker i maj. Solveig von Schoultz-tävlingen (för de som fyllt 30) utlyses i januari, tävlingstiden går ut i mitten av april, och prisutdelningen sker i september. Prissummorna: I pris 5 000 euro, II pris 3 000 euro och III pris 2 000 euro.

Musiktävling

Caj Ehrstedts pris utgår efter en tävling ur Eva och Caj Ehrstedts fond. Priset är avsett för en begåvad finlandssvensk sångare som inte fyllt 30 år. Priset ges i genren klassisk musik och gäller således inte pop- eller jazzmusik. Tävingen ordnas vart 3-4 år.

FOTO: SHUTTERSTOCK

Text Tove Fagerholm

Ryszard Kapuscinski, Svetlana Aleksijevitj

GRÄNSÖVERSKRIDANDE REPORTAGE

TV-bildens roll är ofantlig. Vi måste dock vara klara över att bilden inte ger upphov till reflektion, den verkar bara på våra känslor. Hur ofta märker vi inte att människor identifierar begreppet "se" med begreppet "förstå".

Ryszard Kapuscinski ur *Reporterns självporträtt*

Media enligt Kapuscinski. Den polska världsreportern Ryszard Kapuscinski reflekterar över mediernas roll i boken *Reporterns självporträtt*. När man uppfattar världen via medierna når man bara händelsernas yta. Medierna är inte i stånd att förklara på ett uttömmande sätt, de ger oss bara ett urval. Sammandraget är den allmänna principen för informationsförmedling.

En genomsnittsmänniska i västvärlden vet bara så mycket om världen som de tre största amerikanska tv-stationerna vill att vi ska veta. Alla andra stationer köper material av dem. Då har informationen redan passerat så många filter att den blivit fullständigt anonym. Ingen konkret person står bakom den, där finns inget ansvar och ingen yrkesstolthet.

Medierna utövar inte censur utan manipulation genom val av tema. De serverar en ytterst reducerad och dramatiserad version av historien. Medierna tenderar att tala om en händelse bara då de kan förklara dess orsaker och leverera lämpliga svar. Detta är också en form av manipulation.

Medierna har blivit ointresserade av att återge verkligheten – de är intresserade av att rivalisera med varandra, eftersom medieindustrin drivs av vinstbegär. Handeln med information är i dag världens mest lukrativa business. Stora mediecentra betraktar informationen som en vara, inte som en bärare av sanning.

Massmedierna har i allt större utsträckning blivit en del av nöjesindustrin. Nyheterna serveras slag i slag utan inbördes samband. Censuren förr i tiden innebar brist på information, i dag kvävs vi av för mycket information. Vår hjärna är inte i stånd att ta hand om en sådan massa fakta, ett ogenomträngligt informationsbrus uppstår eftersom vi inte förmår välja i mängden av fakta och ordna dem hierarkiskt.

Orsak och verkan får inte rum i flödet. Det finns ingen framtid och det förflutna existerar inte, allt börjar idag, varje händelse hänger i luften. Det är brist på kontinuitet som gör att det förflutna inte blir historia utan omedelbart hör hemma i arkeologin. Allt förvandlas till fossil, något man inte har en känslomässig relation till.

Seriös, reflekterande journalistik. Visst finns det en seriös tidningspress, vi har ju till exempel **Anna-Lena Laurén**. Visst förekommer det också reflekterande TV-program, men faktum är att snuttifierings- och sammandragssyndromet hela tiden växer. Tempot och brådskan som vi nu lever med ger upphov till ett tryck från nyhetskonsumenten. Vi vill veta allt nu, genast, ofördröjligen. Medierna ger oss precis det vi vill ha.

Reportaget som inskränker sig till en ren beskrivning har ingen framtid, det klarar kameran så mycket bättre. Reportaget i ord kräver reflexion och kunskap på djupet. Den ambitiösa journalisten har flyttat över till litteraturavdelningen, i medierna finns det inte längre plats för det litterära reportaget. Litteraturens möjlighet att samexistera med televisionen hänger på förmågan att klarlägga och fördjupa bilden. Det ansvarsfulla, det seriösa och det väsentliga måste vara reporterns ledstjärnor. Det finns ingenting som heter objektivitet i ett reflekterande reportage. Objektiviteten är en samvetsfråga för den som skriver. Författaren måste själv ge svaret på frågan om det han skriver lig-

ger nära sanningen eller inte. All humanism i skrivandet ligger just i att man bemödar sig att förmedla en sannfärdig bild av världen, och inte en samling schabloner – det är den uppgiften som litteraturen, konsten och kulturen i allmänhet står inför.

Reportaget är en viktig arena för det skrivna ordet i varje nationell litteratur. Dess uppgift är att hjälpa läsaren både att förstå sitt eget land och att lära känna världen. Det är en spegel som reflekterar både inåt och utåt.

I min bokhylla finns två dokumentärberättare vars verk representerar det yppersta man kan finna av seriös och autentisk journalistik. Det är **Ryszard Kapuscinski** och **Svetlana Aleksijevitj**.

Att överskrida en gräns. Kapuscinski var ett krigets barn. Han visste vad hunger, rädsla och hemlöshet innebar. Bättre bagage i kombination med nyfikenhet och genuin godhet kunde han inte ha med sig på sina reportageresor. Innan han blev reporter studerade han historia och han hade en dröm:

Min högsta önskan, det som lockade och ansatte mig, inte gav mig någon ro, var egentligen mycket blygsamt. Jag ville bara överskrida en gräns någonstans, vilken spelade ingen roll, det var inte målet, destinationen som var huvudsaken för mig, utan själva den mystiska, transcendentala akten att överskrida en gräns.

Så kan en ung människa känna det som levde i ett så sluten land som Polen då var.

Som reporter kom han att överskrida många gränser. Han rapporterade från oroshärdar från världens alla hörn. Samtidigt lagrade han minnen för att kunna förvandla de koncentrerade nyhetsrapporterna till reflekterande dokumentärberättelser.

Kapuscinskis modell för ett bokprojekt såg ut så här: läsa ett år, resa ett år, skriva ett år. Eftersom han under långa perioder inte hörde eller talade sitt modersmål, polska, höll han språket levande genom att läsa skönlitteratur och poesi på polska. Dessutom läste han kopiösa mängde faktatext. Böckerna hans skrev blev genreöverskridande.

Jag är varken fiktionsförfattare eller tidningsjournalist. Jag skriver mina texter, jag skriver min genre, min litteratur.

Han kallar sina böcker för lapptäcken eller collage, helst säger han rätt och slätt texter. Han använder också det vackra uttrycket litteratur till fots. Hans böcker är poetiska, associativt uppbyggda, de blandar minnesbilder, självbiografiska glimtar, politiska utläggningar, historiska porträtt, anekdoter och konkreta episoder. Han ger röst åt de människor han möter. Hans historieberövning kan bestå av en serie vittnesmål (som i *Kejsaren*) eller av en polyfonisk kör av vittnande röster (som i *Imperium*).

Favoritcitat:

En människa som upphör att förvånas är en urholkad människa, hennes hjärta har slocknat.

ur *På resa med Herodotos*

Människan i centrum. Kapuscinski blev världsjournalist, ständigt på resande fot, ständigt angelägen om att försöka förstå världen, alltid med människan i centrum. Aleksijevitj har samma focus men hon håller sig innanför det forna Sovjetunionens gränser. Hon reser inte ut i världen, istället färdas hon in mot sin egen historia och en fördjupad insikt i vad det innebär att vara en sovjetmänniska. Hennes berättelser ur det förgångna vidgas till en krönika över framtiden.

Vid första ögonkastet kan de två författarna förefalla vara varandras motsatser, men ju mer jag läser desto tydligare märker jag den djupa medmänskligheten som är central för dem båda. Deras texter har en allmängiltighet som inte vet av gränser. Krig, misär och sorg tar sig liknande uttryck varhelst på jorden vi drabbas. Människohjärtat är överallt lika sårbart. Kärlek, hopp och längtan är alltid starka drivkrafter. I de mest oväntade miljöer spirar den bräckliga styrkan som hyllar livet.

Kapuscinski blev världsberömd och han fick motta många pris och utmärkelser. Längre hoppades jag att hans gränsöverskridande böcker skulle uppmärksammas med det största av alla litteraturpris. När **V.S. Naipaul**, den ”magnifika träkmåsen”, fick Nobelpriset i litteratur 2001 ”för att han förenat lyhört berättande och omutlig iakttagelse i verk som dömer oss att se den bortträngda historiens närvaro” kunde det lika väl ha varit Kapuscinski. Det skulle dröja till 2015 innan det var dags för en dokumentärberättare att få Nobelpriset. Årets pristagare har redan fått ett prestigefyllt pris. Hon har tilldelats Kapuscinski-priset 2015. Det känns som om cirkeln slutits.

Svetlana Aleksijevitj. När Nobelkommittén tillkännagav att Nobelpriset i litteratur 2015 tillfaller den vitryska författaren **Svetlana Aleksijevitj** ”för hennes mångstämmiga verk, ett monument över lidande och mod i vår tid” jublade många, inte enbart för att hon är en framstående författare, utan för att en journalistisk gärning nu premieras. Entusiastiskt framhölls det också att Nobelkommittén gjort ett gränsöverskridande val och därmed vidgat sin horisont. Det är första gången priset går till en författare som enbart skriver reportage. (Naipaul hade ju

också en rad romaner i bagaget förutom sina stora reportageböcker.)

Inför varje bok hon skrivit har hon intervjuat mellan 800 och 1000 personer och samlat röster till något som genre-mässigt kallas vittnesmålsroman eller dokumentärroman. *Jag skriver, jag registrerar nuets pågående historia. Levande röster. Levande öden. Innan de blir historia är de fortfarande någons smärta, någons skrik, någons offer eller brott.*

Hon efterbehandlar intervjuerna tills hennes egen närvaro försvinner och rösterna känns personliga och autentiska. Alla oväsentligheter är bortputsade, tystnaden och stumheten finns invävd i den gränsöverstigande förvandlingen från erfarenhet till språk, från tal till text. Vad hon lyckas åstadkomma är ”en tidens musik, en musik i ord”.

Jag har sysslat med vad som skulle kunna kallas förbi-sedd historia: de osynliga spåren efter vår tillvaro på jorden och i tiden. Jag har noterat och samlat in vardagliga tankar, känslor och ord. Jag försöker komma åt själens vardag.

Ödet är den en enskild människas liv och historien är allas vår levnad. Jag vill berätta historien på ett sådant sätt att ödet inte försvinner ur blickfånget ... Den enskilda människans öde ... Författarskapet är både ett kall och ett yrke, i vårt arma land rentav mer öde än yrke.

Sanningens pris. Aleksijevitjs första bok, *Kriget har inget kvinnligt ansikte* blev klar 1983, men hon anklagades för att vanhelga den heroiska sovjetiska kvinnan och boken kom inte ut förrän Gorbatjov införde glasnost 1985. Tre år efter utgivningen av boken om Sovjetunionens krig mot Afghanistan, *Zinkpojkar*, inleddes en rättegång mot Aleksijevitj som varade i ett och ett halvt år. I slutpläderingen säger Aleksijevitj: Som människa ... har jag bett om förlåtelse för smärtan som jag har förorsakat, för den ofullkomliga värld, där man inte ens kan gå på gatan utan att beröra en annan människa ... Men som författare ... kan jag inte och har jag inte rätt att be om förlåtelse för min bok. För sanningen!

Men det var inte krigets sanning som domstolsförhandlingarna gällde. Kampen stod kring den levande människosjälens och dess rätt att existera i vår kalla obehagliga värld. Lukasjenkoregimens påtryckningar och trakasserier

ledde till att hon år 2000 lämnade landet. Genom organisationen *The International Cities of Refuge Network* fick hon en fristad i Paris, sedan i Göteborg och till slut i Berlin. Hon flyttade tillbaka till Minsk 2011. I Vitryssland ges hennes böcker inte ut. Hon får inte vara med i radio och tv, hon är osynlig i pressen. Men eftersom hennes böcker ges ut i Ryssland tar de sig in i landet på olika vägar och blir lästa. Det ska bli intressant att se om Nobelpriset kan åstadkomma en förändring.

Barrikaden är en farlig plats för en konstnär. En fälla. Där försämras synen, pupillerna drar ihop sig och världen förlorar sina färger. Där är världen svartvit. Därifrån kan du inte längre urskilja människan, det enda du ser är en svart prick – en måltavla. I hela mitt liv har jag stått på barrikaderna, men jag skulle vilja lämna dem. Och lära mig att glädjas åt livet. Och få tillbaka min normala syn.

Det märkvärdiga med Aleksijevitjs rapporter från barrikaderna är att de varken är provocerande eller dömande.

Hon vill verkligen att läsaren skall förstå något väsentligt om sig själv, medmänniskan och världen. Hon blottlägger den forna sovjetmänniskans vrede, förtvivlan, skam och vanmakt, men också gemenskapen, värmen och behovet av att ha någonting att leva för. Djup förståelse för ”den andra” bygger på självinsikt.

Det blir nog Aleksijevitjs öde att fortsatt att rapportera från barrikaderna. Hennes klarsyn, lyhördhet och poetiska kraft är oundgänglig för oss alla.

I en värld där verklighetsuppfattningen är så starkt färgad av flyktighet och yta, snabba klipp och zoomade bilder, blir dokumentärberättelsen omistlig. Det är författare som Kapuscinski och Aleksijevitj som hjälper oss att förundras över världens rikedom på nyanser. De motverkar förflackning och tunnelseende. De borrar sig ner under ytan och lär oss att uppfatta samband och helheter, orsak och verkningar. Kanske gör de oss mindre vilna i verkligheten. ♦

Ryszard Kapuscinski

- ❖ f. 4 mars 1932 i Pinsk i dåvarande Polen, nuvarande Vitryssland
- ❖ Debuterade som poet som suttonåring
- ❖ Studerade historia vid Warszawa Universitet
- ❖ Sändes vid 23 års ålder på en reportageresa till Indien
- ❖ Fungerade under många år som den polska nyhetsbyrå PAP:s korrespondent
- ❖ Debuterade som fotograf år 2000 med ett album Afrikabilder
- ❖ Död 23 januari 2007 i Warszawa

Bibliografi på svenska:

Kejsaren 1985
Shahernas shah 1986
En dag till att leva 1987
Imperiet 1993
Fotbollskriget 1998
Ebenholts 2000
På resa med Herodotos 2006
Reporterns självporträtt 2009

Svetlana Aleksijevitj

- ❖ f. 31.5. 1948 i Stanislav, Ukrainska SSR
- ❖ Studerade journalistik vid Minsk Universitet
- ❖ Arbetade som journalist, lärare och redaktör
- ❖ Slutförde sin första dokumentärroman 1983
- ❖ Ställdes inför civilrätt 1992 för Zinkpojkar
- ❖ Utsattes för påtryckningar och trakasserier
- ❖ Bodde i Paris, Göteborg och Berlin från år 2000
- ❖ Återvände till Minsk år 2011

Bibliografi på svenska:

Bön för Tjernobyl 1997
Förförda av döden 1998
Kriget har inget kvinnligt ansikte 2012
Bön för Tjernobyl (utökad utgåva) 2013
Tiden second hand 2013
Zinkpojkar 2014
De sista vittnena 2015

I denna spalt anmäler vi böcker som SFV-medlemmarna gett ut på eget förlag, eller via andra självständiga utgivare. Förutsättningen är att boken kan köpas eller beställas av allmänheten.

Gör så här: Skicka en kort synopsis på boken och skribenten samt en pärmbild till redaktion@sfv.fi. Beskriv gärna bokens utformning och sidantal. Och viktigast: meddela var intresserade kan köpa eller beställa boken.

SKÄRGÅRDSLIV! STÄNK AV NATUR OCH KULTUR

Tua Ranninen, Foto: Pontus Kihlman

Utgivare: Skärgårdsmiljöstiftelsen sr
ISBN 978-952-92-9757-3
inb. ca 230 s
Erbjudande 20 € + porto
Beställ direkt: getskarinfo@gmail.com
050-5148408 el. 040-5715356

■ Historiska glimtar och minnen i överflöd, sakkunniga analyser i centrala miljöfrågor, livet i skärin idag. En veritabel presentboksäckad med fina bilder!

”Ett viktigt och bestående bidrag till vår kustlitteratur”

Frisk Bris

LILLA BÄ!

Christina Andersson
Illustrationer Nadja Andersson

Inbunden, 63 sidor
Pris 20 e
ISBN 978-952-93-6048-2
Beställ boken:
christina.andersson@saunalahti.fi
Även i bokhandeln.

■ Lilla Bä! är en variant på berättelsen om det borttappade fåret. Men avviker från historien vi har hört tidigare. Handlingen är dramatisk och rolig-här är fåret nyfiktet och försigkommet-på egen risk.

Flocken lämnas åt sitt öde-som representeras av Vargen.

Slutet är gott. Dock-med ett litet frågetecken..

För alla från 4år uppåt.

DET ÄR INTE BARA DETTA

Rabbe von Weymarn, Hjalmar Krokfors, Viola Renvall och Lillemor Eklund

Boken kan beställas från
Röda Korset Pargas,
Brunnsvägen 11 A, 21600 Pargas.
Per e-post frk-spr@parnet.fi,
eller tel. 02-4580211 (to-fre 9-13).

■ Boken består av tre Pargaspoeters (Hjalmar Krokfors, Viola Renvall och Lillemor Eklund) dikter, notsatta och sjungna. Rabbe von Weymarns tolkningar finns med i boken på cd, och boken är smyckad med konstskapad av Jan-Erik Andersson. Boken är i tillägg ett kreativt sätt att hjälpa, med priset 18 e + porto bidrar man med hela summan till Röda Korsets invandrарverksamhet i Pargas.

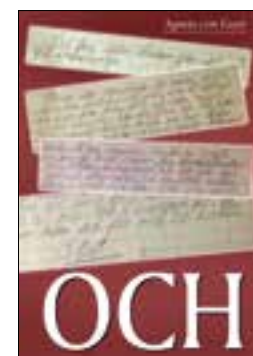
I VÅR VACKRA VINTERVÄRLD

Håkan Westö

Förlag: Sandelin Media Oy Ab
ISBN 978-952-93-6246-2
132 sidor. Riktpris 14 euro.
Beställ mot faktura på info@sandelin-media.com, eller tel 0400-729129.
Bokhandelsrabatt beviljas. Mer info:
www.sandelinmedia.com/forlag

■ Handlingen i Håkan Westös action-thriller är förlagd till Vasatrakten. Boken introducerar Vasabladets journalist Joel Dunstberg och yngre konstapel Karin Hjelt då de tillsammans löser ett fall där händelserna är som ryckta ur rubrikerna – och lite mer än så. En bilbomb inleder vad de tror är ett vanligt rutinuppdrag, men händelserna försätter dem snart i en virvelstorm de har svårt att ta sig ur. Vem kan de lita på? Och har de själva hemligheter att dölja? Otroligt? Ja. Osannolikt? Kanske. Omöjligt? Nej.

Håkan Westö skriver action-thrillers där handlingen är förlagd till välbekanta finlandssvenska omgivningar. Med sin bakgrund som teknikintresserad redaktör kombinerar han som få ett välutmejslat persongalleri med teknisk trovärdighet. Hans böcker lämpar sig för alla mellan 13 och 130 år. Håkan Westö är en pseudonym för Rabbe Sandelin.

OCH

Agneta von Essen

ISBN 978-952-93-5775-8
Häftad, 121 s.
Pris 20 e inkl. postning. Beställ på agneta.vonessen@kolumbus.fi eller tel. 050 337 4403. Eller sänd ett postkort till Agneta von Essen, Tölögatan 9A7, 00100 Helsingfors med din adress.

■ Kan en bok verkligen heta OCH? Så lyder i varje fall titeln på min tionde bok – och varför framgår under läsningen. Fem damer i mogen ålder ger sig ut på äventyr från äldreboendets vardag. Året är 1955 och damerna upplever tre augustiveckor tillsammans – långt borta.

En bevarad dagbok från deras utflykt är grunden för berättelsen. I dagboken används endast förnamnen och till en början var min Farmor den enda som jag kände. De andra letade jag mig fram till i bl.a. Brages Pressarkiv och i invånarförteckningar. Så här utformade sig deras äventyr – kanske?

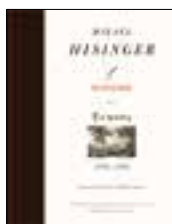
ALARIK OCH KONSTNÄRERNA I ÖNNINGEBY

Kjell Ekström

ISBN: 9789529363407
Inbunden, 140 s. Illustrerad i färg. Pris 23 e. Kan köpas från Önningebymuseet (info@onningeby.com), bokhandlarna i Mariehamn eller via www.bokhandeln.ax

■ I den här boken berättar torparpojken Alarik om sig, sin by och Önningebykolonin med hjälp av 16 konstverk. Bokens huvudperson Alarik är fiktiv (liksom handlingen) men det som sägs att konstnärerna, livet i byn och miljön har förankring i verkligheten. Författaren Kjell Ekström är ordförande i Önningeby hembygdsförening som driver Önningebymuseet. Museet vårdar minnet av den konstnärskoloni som kring sekelskiftet 1900 fanns i Önningeby.

De avbildade tavlorna i boken tillhör alla Önningebymuseet och bland upphovsmännen finns Victor Westerholm, J.A.G. Acke, Elin Danielson-Gambogi och Carl-Erik Törner. Boken är främst tänkt som en konstbok för barn där även det sedan länge försvunna självhushållets jordbrukarsamhälle lyfts fram.

RESEDAGBOK FRÅN EUROPA 1783-1784

Mikael Hisinger

ISBN 978-951-583-246-7

Utg. Jouni Kuurne & Märtha Norrback
390 s., inbunden, ill. Cirkapris 40 €.

Den unge fortifikationsofficeren Mikael Hisinger begav sig 1783 på en grand tour. Tillsammans med officerskollegan Carl Råbergh gjorde han en studieresa till kontinenten för att bekanta sig med befästningsverk, järnbruk, arkitektur, konst och trädgårdar. En av de starkaste upplevelserna var parken Ermenonville utanför Paris, anlagd i den nya engelska stilen. Intrycken från resan omsatte Hisinger i praktiken och anlade en engelsk park på Fagervik i Västra Nyland där han blev brukspatron efter sin far. Resedagboken utges med kommentarer.

LIVET GENOM EN LINS

Helena Jerman, Janne rentola & Marika rosenström

ISBN 978-951-583-341-9. 190 s., inbunden, ill. Ca. Pris 26 €. Försäljning: Vetenskapsbokhandeln i H:fors, per telefon, e-post eller via webben.

Veterinären och amatörfotografen Bernhard Åströms (1884-1959) fotografier omspannar nästan ett halvt sekel. Kameran blev tidigt Åströms ständiga följeslagare. Han dokumenterade sin vardag stilsäkert och med stor teknisk noggrannhet. Bland motiven finns allt från porträtt och veterinärsysslor till biltävlingar, flygplan och skärgårdsliv. Motivvalen är ofta överraskande och fångar ögonblick av lekfullhet och allvar. Boken, som utgavs första gången 1994, har länge varit slutsåld. Den utkommer nu i en nyutgåva med ett nytt förord.

FONTANA

BÄRTIL OCH HOPPA PÅ-FESTEN

Monica Vikström-Jokela & Johanna Sjöström

ISBN 978-951-550-808-9

Inbunden, 32 s. Best.: Fontana Media, tfn 09-612 615 30, info@fontanamedia.fi

Fåret Bärtil överraskar Isa Gris med en glad Hoppa på-fest på ängen. Alla sätt är bra och alla sätt är rätt! Det här är den tredje bilderboken i den populära serien om fåret Bärtil och hans vänner, bekanta från BUU-klubben. Boken anknyter till Hoppa på-kampanjen som initierats av Folkhälsan och BUU-klubben för att inspirera barn under skolåldern till rörelseglädje. Boken utkommer i oktober.

ALBERTA ENSTEN OCH UPPFINNARKUNGEN

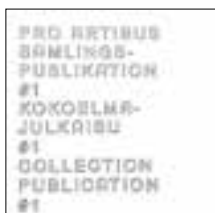
Malin Klingenberg

ISBN 978-951-550-798-3. Inbunden, 124 s.

Best.: Fontana Media, tfn 09-612 615 30, info@fontanamedia.fi

Ny upplaga! I Malin Klingeborgs fartfyllda kapitelbok dras Alberta Ensten och kompisen Torin i ett halsbrytande äventyr med ett flygande hus, en uppfinnartävling och en av de lömskaste svindlarna i världen. Boken var nominerad till Nordiska rådets barn- och ungdomslitteraturpris 2015. Formgivning av Ida-Maria Wikström utnämndes i föl som en av topparna bland Finlands unga formgivare i tävlingen Vuoden huiput.

PRO ARTIBUS

PRO ARTIBUS SAMLINGSPUBLIKATION #1

Red.: Juha-Heikki Tihinen

ISBN: 978-952-68160-1-2.

Grafisk formgivning: Jaakko Pietiläinen. 122 sid. Språk: sve/fin/eng. Pris: 22 €.

Best.: proartibus@proartibus.fi (+ porto), webshop.

Förord av Christine Langinauer. Hanna Johansson: Anastasia Ax Exile Helsinki från performanceinstallation till ett arkiverande verk. Juha-Heikki Tihinen, curator Stiftelsen Pro Artibus: Om samlingspresentationens logik.

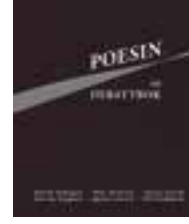
JAG VILL | MINÄ HALUAN | I WANT

Leevi Haapala

Text: Leevi Haapala. Grafisk formgivning: Piëtke Visser. Språk: sve/fin/eng. Pris: 20 €. Best.: proartibus@proartibus.fi (+ porto).

”I samband med utställningen har Ahlsved tillsammans med stiftelsen Pro Artibus gett ut en bok med titeln Jag vill om sina målningar. Boken är helt förenlig med Ahlsveds konstnärliga verk: den är estetiskt tilltalande och väl sammanhållen. Innehållet är med sitt rättframma allvar och skymtar av mild humor tankeväckande och inspirerande.” (Leena Kuumola HBL 20.9.2015)

ELLIPS

POESIN - EN DEBATTBOK

Red.: Södergran, Ringbom, Mickwitz, Enckell, Brandt, Andtbacka

ISBN: 978-952-7081-00-6. Hft. 152 sid.

Kan köpas i bokhandlar, och på Ad Libris.

Lyriken har traditionellt haft en central ställning i den finlandssvenska litteraturen men hotas i dag av marginalisering. Hur ser poeter själva på sin verksamhet? Är den nya dikten obegriplig för läsarna? Vem ger poesin röst i en tid när utrymmet minskar och de kunniga kritikerna blir färre? Hur ser framtiden ut? Vilka är möjligheterna? Bl.a. de här frågeställningar behandlas i en korrespondens mellan sex representanter för genren.

UNDERGÅNGEN

Ulrika Nielsen

ISBN: 978-952-7081-05-1. Hft. 108 sid.

Kan köpas i bokhandlarna och på Ad Libris.

Undergången rör sig över genre-gränser i ett textlandskap som speglar ett tillstånd i samtiden, en klarsynt dystopi som stundtals genombryts av ett gåtfullt ljus. Delar av verket har tidigare framförts som scenkonstprojekt respektive radioessä. Boken fick Svenska Yles litteraturpris, 2015. Ulrika Nielsen är uppvuxen i Nykarleby och för tillfället bosatt i Stockholm. Detta är hennes sjätte bok.

SLEF-MEDIA

SE PÅ HIMLENS FÅGLAR

Gun Ahlberg-Backheden

ISBN: 978-952-5578-55-3

Mjukband, 82 sidor. Pris: 19,50

Se på himlens fåglar visar på Guds fantastiska skapelse! Jesus har uppmanat oss att se på fåglarna och lära av dem. Berättelser, verser, uppgifter, pyssel och kryss varvas med fakta om olika fåglar. Förutom vanliga fåglar, får man bekanta sig med Bibelns fåglar och en del exotiska arter. Boken passar för barn och vuxna. Den är lärorik och undervisande och kan användas för enskilt bruk, men också i församlingen, i skolan, barngrupper, scouter mm.

GUD ÄR NÄRA

Leif Erikson

ISBN: 978-952-5578-39-3

Mjukband, 142 sidor. Pris: 24,00 e

Best. via www.slef.fi/slef-media eller per telefon +358 (0)6 357 6500

Många upplever att Gud är långt borta. Ändå handlar den kristna tron om en närvarande Gud. Med stöd av Bibeln och den kristna traditionen beskriver teol.dr. Leif Erikson hur den treenige Guden är nära oss i sin skapelse och hur han stiger ned till oss i sin Son Immanuel – ett namn som betyder ”Gud med oss”. I Kyrkans gudstjänst kommer Gud oss nära i Bibelns ord och i sakramenten, som förenar oss med Kristus.

KONTRABLUFF

”DET ÄR SOM DET ÄR, SA MURMELN PIERRE”

Lena Frölander-Ulf

Mjuk pärm, 44 s. 15 x 25 cm. Pris: 7,70 e.

ISBN 978-952-93-3203-8.

Inbunden, 44 s., 14 x 23 cm. Pris: 13,20 e.

ISBN 978-952-93-3664-7. Kontrabluff

Publikationer, lena@kontrabluff.com.

www.kontrabluff.com

”Det är som det är, sa murmeln Pierre” är inspirerad av en kinesisk folksaga och har kryddats med en nypa godmodig stoicism och en stor näve kärlek, en Slow Book som ska avnjutas långsamt. Illustrationerna har visats på två utställningar under 2014; på Illustratörer i Finland rf:s galleri samt Illustrationstriennalen i St. Michels.

ELIPTA MEDIA

MERENKURKKU-KVARKEN

Seppo Lammi

ISBN 978-952-67618-2-4

Inbunden, 200 s. Boken kan köpas på Adlibris och Finska bokhandelns nätbutiker, i bokhandlar och en del varuhus i Österbotten.

Merenkurkku-Kvarken är ett bildverk av fotografen Seppo Lammi. Fotografierna är tagna i Kvarkens skärgård och illustrerar det rika växt- och djurliv som finns på de unika öarna som under forfarande stiger upp ur havet och som numera har fått statusen Kvarkens världs naturarv. Texten i boken är skriven på svenska, finska och engelska.

Läsbiten är denna gång ett kapitel ur den nya SFV-biografin över Erik Cainberg – skulptören som kom från enkla förhållanden i Nedervetil i Österbotten, upptäcktes av Jacob Rijf, och som tack vare sin talang fick studera i mästarebildhuggaren Johan Tobias Sergels ateljé i Stockholm. År 1802 fick han ett kungligt stipendium för en vistelse i Rom, men de åtta åren i Rom blev improduktiva.

BRÄNNA VINGARNA

Då Läsbiten börjar har Cainberg återvänt till Stockholm men allt mer börjat falla ur Sergels favör på grund av sitt uppträdande. Som en räddning får han sitt största uppdrag, att utforma friserna i solennitetssalen i det nya storfurstendömet akademihuset i Åbo. Där blev han bland de första konstnärerna som behandlade teman som gällde den uppvaknande finska nationen, men han hinner dö under oklara omständigheter innan arbetet blev riktigt färdigt.

”Bränna Vingarna – Erik Cainberg och hans värld” är en detektivhistoria i försöken att finna hållpunkter i Cainbergs splittrade och långt odokumenterade liv. Henrik Knif placerar Cainberg i kontexten av den omgivande och oroliga politiska tiden och kulturlandskapet kring sekelskiftet 1700–1800. En tid då nationalitets- och identitetsperspektiv ännu inte dominerade vår gestaltning av världen.

I mars 1812 stod det helt klart att Sergel ändrat uppfattning om Cainberg. I bakgrunden till Sergels utgjutelser, i brev till Byström, fanns möjligen en mera plötsligt påkommen ilska över Cainbergs slarv och hans ohövliga beteende. Det är otacksamheten i anseende till den faderliga patronens tålmodiga stöd som mest tycks gräma Sergel. Cainberg väljer fel tidpunkt, fel sällskap, fel drycker, då han om morgonen dricker brännvin och dubbelöl med tjänstefolket, och ägnar sig åt kortspel. Dessutom är Cainberg otacksam och fordrande, till föga hjälp för sin mästare. Han inkommer med krav på dryg betalning för sina insatser för Sergel, men fortsätter med att behandla marmorn utan känsla, trots sina många år av praktik. I stället för att inse sina misstag och försöka göra bättring, då mästaren i en brev-

biljett framfört sitt klander, svarar förre eleven sturskt och anser sig – uppmuntrad av vännen Pehr Krafft – vara en sann skulptör.¹

Här har alltså en radikal omsvängning i relation mästare elev ägt rum; ännu sommaren 1811 hade Sergel visat fullt förtroende för Cainberg och åtminstone utåt framhållit hans förtjänster. Klandret för överdrivna utsvävningar med starka drycker skulle återkomma. I ett annat brev till Byström, från sommaren 1812, berättar Sergel att Cainberg varit svårt sjuk, efter att i sällskap med Agazzi intagit brännvin i så överdriven mängd att han inte skulle finnas kvar i denna världen om han inte hade räddats av ”Wertmüller”. Sistnämnda står för apotekaren Carl Henrik Wertmüller, en kunnig man som ofta förekom i Sergels hus. Johan Agazzi igen var Sergels trotjänare som gipsgjutare.

Den här gången kvitterade Sergel Cainbergs beteende i hårda ordalag: han är en brutal tölp som saknar hederskänsla och känsla för uppförande.²

Och vad för övrigt beträffar umgänge med starka drycker, så hade Sergel i sitt eget liv visat stor fallenhet för ett dionysiskt leverne – vilket han själv mästareligt dokumenterat i en serie teckningar.³ Dessa skildringar ansluter sig i huvudsak till uppsluppet festande under den slutande gustavianiska epoken. Men även för det nya seklet har Sergel vittnat om hur han på äldre dagar kunde ge sig hän, som när han med sonen Gustaf besökte Uppsala 1806 och i lärda magistrars lag på en källare ”såmnade på såffan som et äkta Upsala Svin i dryckjom”.⁴

Problemen med Cainberg och hans uppförande fick alltså Johan Niklas Byström ta del av i brev från Sergel. Byström vistades alltså i sin tur i Rom för att förkovra sig som skulptör. Den något yngre skulptöreleven förstod att förvalta Konstakademiens och Sergels förtroende på ett annat sätt än Cainberg. Nyanländ till Rom kunde Byström skriva till preses Edelcrantz och rapportera om sina förehavanden och vilka arbeten han redan åstadkommit. Eller som Thure Nyman skriver i sin biografi över Byström: ”Det gäller att visa sig förtroendet värdig. Han vet att han har rivaler om de maktägandes gunst. Det duger inte att komma hem tomhänt som Cainberg [...]. Och litet mer än ett år senare, i dec. 1812, kan han skicka Edelcrantz en diger förteckning på sina dittillsvarande produkter [...].”⁵

Byström faller å sin sida några omdömen om Cainberg i de brev han skickade hem till Sergel: ”Cainberg är af de som ej noga känner honom ej väl anskrifven för sitt tvära och brutala sätt i umgänge och även den andres pladder [Göthes alltså] har hjälpt till att göra honom ännu mera oangenäm än hans annars obehagliga yttre skulle gjort och har äfven nedsatt hans talang i almäna tron.”⁶

Cainberg hade alltså svårt att lyssna till och ta till sig kritik, något som även de mest framstående konstnärer kan, menade hans yngre konkurrent Byström:

Dumma Cainberg som ej vet begagna de råd han kan få. Sjelfva Canova skulle anta dem med tacksamhet [...] de skickliga artisterna här ta gerna emot hwars och ens råd och tanka, och Canova ville truga mig at säga om jag fann någonting på kejsarinnan som stötte ögat då han viste mig modellen och innan han gör sina modeller alldes färdiga tilsäger han alltid Artister at komma och Criticera”⁷

Cainberg sägs alltså sakna förmågan att behaga, sakna social kompetens. Dessutom antyder Byström ett obehagligt yttre, vilket är värt att notera. Här blir det ändå inte klart om Cainberg var ful och fränstötande, eller om han till följd av sina omständigheter framträdde i ovårdad skick. Och då Cainberg efter sin hemkomst från Italien uppenbarligen

levt med och lidit av syfilis, så blev hans utseende knappast mera fördelaktigt. Det var i mars 1811 som Sergel i brev till Byström meddelade att Cainberg då kurerats av Wertmüller från sin ”verole”. Ludvig Wennervirta, som på 1940-talet i sin finska konsthistoria skrev ett kapitel om Cainberg, har tydligen läst detta brev och då läst ”verole” som ”variole”, alltså smittkoppor på franska.⁸

Detta brevställe är tydligt och där står inte ”variole”. Saken kunde tänkas något mindre med klar, då ”petite variole”, små koppor, även i franskan har använts som benämning på smittkoppor – bägge åkommorna lämnade ju utslag på huden. Men då det i Sergels brev sägs att apotekaren kurerat Cainberg från hans åkomma så pekar även denna ytterligare information i brevet i riktningen syfilis. Den som drabbats av smittkoppor överlevde eller dog, men kunde inte kureras med några medikamenter efter att en gång ha ådragit sig smittan. Syfilis däremot behandlades länge med kvicksilverjodid som pulver eller piller, vid sidan av andra mindre effektiva medicinska preparat.⁹

Om Erik Cainbergs yttre finns annars inte just några vittnesmål (och det porträtt som hans vän Pehr Krafft skall ha målat är tillsvidare försvunnet).

Byström hade ju ingen anledning att lovorda Cainberg, utan snarare hade han nu 1811 ett lägligt tillfälle att definitivt tränga honom ur Sergels gunst för att själv inta platsen som ämne till stor svensk bilhuggare. Men Byströms bild av Erik Cainberg går ändå inte helt i svart. Det kan vara skäl att lägga märke till den lilla passus som inleder Byströms karaktäristik av hur Cainberg allmänt uppfattades. Det gällde ”De som ej noga känner honom”. Alltså gick det att få en annan och mer positiv bild av honom vid närmare bekantskap.

Och för att gå utanför det svenska skulptörlägrat: i motsats till Cainberg hade Thorvaldsen ett omvittnat skönt utseende. Vackert formade anletsdrag under ett ostyrt hårsvall kombinerades hos honom med en reslig och muskulös hållning, en hållning som antydde erfarenhet av tungt kroppsarbete och sades utstråla manlig viljestyrka. Thorvaldsens ganska plötsliga genombrott 1803 i Rom, där landsmaninnan och salongsvärdinnan Friederike Brun var förmedlaren, gynnades enligt Thorvaldsens biografier av hans manligt sköna utstrålning. Så ville samtiden gärna att en artist, som själv frambringar skönhet, skulle se ut. Därutöver antyder det flertal kortare och längre förbindelser, som Thorvaldsen under sin Romtid hade med kvinnor av olika samhällsställning, hans attraktionskraft.¹⁰

Om Cainbergs erotiska erfarenheter eller kärleksliv vet man just ingenting. Det finns kanske inte så mycket mer än tre möjligheter: hans erfarenheter var av det högst tillfälliga, solkiga och köpta slaget; han intresserade sig mera för pojkar än för kvinnor (något som vid den här tiden mer säl-

”

Med det ytterst ringa som man vet om Cainbergs liv i Rom är det inte heller uteslutet, fastän kanske mindre sannolikt, att han någon tid höll sig med en romersk väninna, eller att han till och med lämnat något barn efter sig där.

han lämnade spår i källorna); eller han levde i avhållsamhet och var ointresserad att ingå några som helst förbindelser. Det sista är ju faktiskt fullt möjligt även om man numera är så obenägen att räkna med den möjligheten. Men om den ovan nämnda åkomman ”verole”, som troligt är står för syfilis, så är det klart att Cainberg ägnat sig åt någon form av konsumgånge.

Och med det ytterst ringa som man vet om Cainbergs liv i Rom är det inte heller uteslutet, fastän kanske mindre sannolikt, att han någon tid höll sig med en romersk väninna, eller att han till och med lämnat något barn efter sig där. Allt sistnämnt hörde hur som helst till vanligheten vad gäller utländska artister som uppehöll sig i Rom.

Men för att återgå till Sergels förhållande till sina två skulptörselever, alltså till hur Byström så att säga tog över efter Cainberg. I januari 1813 säger Sergel klart ut att Byström skall uppfatta sig som efterträdaren och att

han inte förstår varför inte Byström genast skulle försöka få saken arrangerad genom att anhålla om survivance: gör det, jag ska göra allt i min makt för min vän.¹¹ Sergel framhårdade alltså i sitt sätt att uppfatta hur sådana här saker ordnas – trots Cainbergs misslyckande med liknande anspråk kort tidigare.

Och det skulle till slut bli Byström som tog över Sergels position – för att gå händelserna litet i förväg. Sergel dog den 26 februari 1814. Vid den tiden höll Byström på att bli mer eller mindre fast bosatt i Rom. Men inte desto mindre förordnade Kongl. Maj:t ”att de Boningsrum och de Atteliers som Hof Intendenten Sergell innehåft böra vid bemälda Byströms återkomst till fäderneslandet honom tillhandahållas, och skola de förra icke dessförinnan till någon enskildt uplåtas.” Och vad gällde Sergels löneförmaner, så delades de facto hans anslag mellan Cainbergs ständiga konkurrenter, Johan Niclas Byström och Erik Gustaf Göthe.¹²

¹ J.T. Sergel – J.N. Byström 24.3.1812, och fortsatta klagomål om Cainbergs omåttlighet från Sergels sida i nytt brev 30.7.1812. Kungliga Biblioteket.

² Cainberg ebaugé ou avence le Buste de Professer Portan, celui de Warendorff n'est pas finie. beu-coups près, il vient de fair maladie très serieuse, apres une debauché d'Eau-de-vie avec Agazzi. Cainberg a craché le sang et sans Wertmüller il seroit dans l'autre monde. c'est un rustre sans sentiments d'honneur ni de conduite.” J.T. Sergel – J.N. Byström 30.7.1812. Kungliga Biblioteket. Detta är ett något svårläst brev då bläcket har spritts och reagerat med det tunna brevpappret. Därtill hade Sergel som redan framgått, en rätt egen ortografi och behandlade sin franska efter behag.

³ Jfr t.ex. Sergel tecknar. Red. Per Bjurström. Nationalmuseum, Stockholm. Uddevalla 1985.

⁴ J.T. Sergel – B.F. Rothoff 2.3.1806, “[...] den Gudomliga Nectarn Toddli som innan en half timma gjorde alla värtaliga, mer eller mindre sluga och fina. den varade länge innan jag såmnade på såffan som et äkta Upsala Svin i dryckjom.” Ragnar

Josephson, Sergels fantasi. II. Stockholm 1956, s. 593.

⁵ Thure Nyman, Johan Niklas Byström. Ett konstnärsoede. Uppsala 1939, s. 34 och 38.

⁶ J.N. Byström – J.T. Sergel, Rom 28.6.1811, citerat ur Nyman 1939, s. 62.

⁷ J.N. Byström – J.T. Sergel, Rom 28.6.1811, som ovan, Nyman 1939, s. 62.

⁸ Sergel skriver helt i förbigående om Cainbergs ”verole” (som med korrekt nutidsfranska skrivs vérolé, syfilis, eller folkligare benämning på syfilis; däremot variolö smittkoppor på franska, variola på latin), att han då blivit kurerad och att det var apotekarvännen Wertmüller, eller ”Wertmüller” som Sergel skriver, som kurerat honom. J.T. Sergel – J.N. Byström 26.3.1811.) Jfr Wennervirta 1943, s. 64.

⁹ Före penicillin fanns inget helt effektivt botemedel även om symptomen försvann temporärt. I slutet av 1700-talet var sjukdomen ytterst allmän

och många levde ett rätt långt liv som bärare av smittan.

¹⁰ Jfr Th. Oppermann: ”Men ogsaa hans Ydre havde Andel i den store Indfildelse, han rent omiddelbart var i Besiddelse af. Skøn saa han ud, mager och hårdad gennem ihærdigt Arbejde.” Th. Oppermann, Thorvaldsen. Manddomsaarene i Rom 1797–1819. Kjøbenhavn 1927, s. 82.

¹¹ J.T. Sergel – J.N. Byström, Stockholm 15.1.1813. Kungliga biblioteket.

¹² ”Statue Bildhuggaren Byström som under sitt vistande utrikes för närvarande har ett särskilt understöd af 300 Rd årl:n skall utaf de efter Hof Intendenten Sergell på Akademiens stat ledig blifne 500 rd erhålla 100 rd årl:n och statue Bildhuggaren Göthe de återstående 400 rd årl:n ...” Konstakademien protokoll 27.8.1814. Nyman s. 1939, s. 63. Parentetiskt kan tilläggas att målaren Carl Fredric Breda med sina stora dukar hann ta Sergels rum i besittning, och verkade där till dess han kördes ut av den hemvändande Byström.

De hårda paketen är de bästa paketen

Marianne Backlén
**JAG GUNGAR
I HÖGSTA GRENEN**

30 €

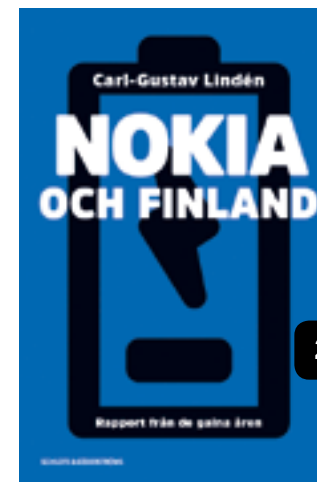
Rainer Knapas
**LANDET SOM VAR
KARELSKA KULTURBILDER**

32 €

Anna Lindholm
PROJEKT INES
Fem kvinnor i inbördeskriget 1918

30 €

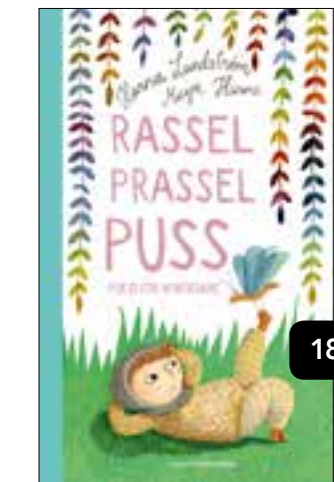
Carl-Gustav Lindén
NOKIA OCH FINLAND
Rapport från de galna åren

28 €

Nils Erik Forsgård
DAGARNAS SKUM
Anteckningar från ett år
i Europa 2014–2015

26 €

Hanna Lundström & Maija Hurme
RASSEL, PRASSEL, PUSS
Poesi för nybörjare

18 €

Alla SFV-medlemmar får 30% rabatt på allmän litteratur hos oss!

Du får rabatten i vår nätbokhandel **sets.fi** med kampanjkoden »Aktie123«. Här hittar du hela vårt sortiment med hundratals titlar. Öppet dygnet runt!

Du får också rabatt i

- S&S bokhandel, Bulevarden 7, Helsingfors. Öppet vardagar kl. 9–12 och 13–16.

- Bonnier Books bokhandel, Högbergsgatan 37, Helsingfors. Öppet vardagar kl. 8.30–17.

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

BMA 2015	OTILLFÄRDSSTÄLLD	TYSK STAD KÖ	KUMPAN	HÄR FÄR VI SE	FÄGEL	VÄNTA
→					ROV-DJUR	
			STAD I FLORIDA LANDTUNGA			
TIDIGT BÖR FINNAS I SYMASKA						
RÖ	GÄR LÄKARE	SKÄVA DATUM NÄSTAN SOM NESTOR				
		SNÄTTA ENSKILT SPRÅKJUR		ÖDES-GUDINNA		DU OCH JAG
MARS-MÄNNISK			STEL	LAMENTERA	WODEHOUSE	
OPTISK LINDRÄSKNING PRÄKTIG						
						DIVIDERA
RÖTT KORT	ORKA KORINT	KARTON KITE	MYCKET SÄLLSYNT	ÄDELSTEN	SNALL	ARTIKEL
					HUNDRA ÅRIG ALDE FÖDA	
DEL AV LINS SYSTEM			MOR PARAPET			TRÄD GENUIN
GRAVERAR			ANSE SÖTNOS		GARDE	HEDER RÄKNEORD
				HESITERA DRICKESKÄRL		PARAT
FRYSVARA NÄBB	YTVIDD	FEG SIFFRA		INLEDDA BISATS DEL AV FARTYG		FLÖDA
			ANLIVARE DJUR Nb			
KLOCKA VINDA	BOGSEGA	ORÖRD			LÄNGDMÅT	IRIDIUM NAFFLIS BRÖR
			NICKEL IOWA		STYCK TON	POJKNAMN ROGER YLJENS
KORTARE DAGAR SKATT		STRAVINSKI		3/11		
						BE-

NAMN: _____

ADRESS: _____

Vinsten för krysslet 4-2015 är **Xr**
 Skicka in lösningarna före **13.11** till SFV:s redaktion, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss".
 Du kan också skanna eller fota din lösning och e-posta den på redaktion@sfv.fi.

SUDOKU ENKEL

4	1				5	7
		9		6	1	
			4	9	1	
7	4				3	5
	3					1
8	5				7	2
			7	8	4	
		8		3	4	
2	3				8	9

SUDOKU EXPERT

		4				2	
9	5			8		4	3
	3		1		4		5
	9		6		1		3
1				7			8
	4		8		2		7
	8		5		7		6
4	7			6			1
		5				8	

KRYSSLÖSNING 3/2015

Sammanlagt 99 lösningar sändes in. Bland de rätta lösningarna gynnade lottdragningen T. Backman i Esbo.

DUPPLIVUD	K	RIKIG	RIKIG	RIKIG	N	RIKIG	RIKIG	A	O
→	LOGO	T	Y	P	E	R			
RÄKKA LÄRA	A	R	I	T	M	E	T	I	K
RIKIG	N	O	V	A	N	I	N	A	
RIKIG	E	T	S	A	O	T	A	R	
RIKIG	S	A	R	O	N	G			
RIKIG	K	N	E	G	A	R	E	D	
RIKIG	V	A	D	A	O	N	D	A	
RIKIG	L	E	P	R	A	I	R	L	
RIKIG	S	L	A	N	T	I	G	U	A
RIKIG	S	A	M	V	E	T	E	P	A
RIKIG	S	K	V	A	T	T	A	S	P
RIKIG	Y	S	T	A	N	E	K	B	U
RIKIG	L	A	G	L	Ö	S	H	E	T
RIKIG	H	T	T	L	E	D	U	L	A
RIKIG	R	A	S	A	T	B	R	A	M
RIKIG	R	S	S	J	U	M	M	G	R
RIKIG	L	I	T	U	Ä	E	T	A	S
RIKIG	B	L	A	N	D	A	D	S	N
RIKIG	U	T	R	E	D	A	R	E	G

ANAGRAMJAKTEN

I de lustiga rubrikerna gömmer sig en rubrikrad i tidningen (alltså inte nödvändigtvis hela rubriken). Antalet bokstäver är det samma, likaså antalet ord, men specialtecken som frågetecken eller talstreck finns inte med.

E-posta in det rätta svaret samt på vilken sida rubrikraden finns till redaktion@sfv.fi. Bland de rätta svaren lottar vi ut en bok i SFV:s biografiserie.

- VINBÄGARNA RANN
- RUINHÖGARS FEBERN RÖR
- SPECIALISERINGAR ANABOLISKT
- HALVTOMT BORT ENADE
- VÄNDKRETSAR REA SE IN

SUDOKU EXPERT LÖSNING

7	1	4	9	5	3	2	8	6
9	5	2	7	8	6	1	4	3
6	3	8	1	2	4	7	5	9
8	9	7	6	4	1	5	3	2
1	2	6	3	7	5	4	9	8
5	4	3	8	9	2	6	7	1
2	8	1	5	3	7	9	6	4
4	7	9	2	6	8	3	1	5
3	6	5	4	1	9	8	2	7

SUDOKU ENKEL LÖSNING

4	6	1	3	2	8	5	9	7
3	2	9	5	6	7	1	4	8
5	8	7	4	9	1	6	2	3
7	9	4	6	1	2	3	8	5
6	3	2	8	7	5	9	1	4
8	1	5	9	4	3	7	6	2
9	5	6	7	8	4	2	3	1
1	7	8	2	3	9	4	5	6
2	4	3	1	5	6	8	7	9

SFV:S ALLMÄNNA UTDELNING

Tidtabell och kriterier

ANSÖKNINGSTID: HELA FEBRUARI (1-29.2.2016)

Tyngdpunktsområdena för utdelningen 2016 är utarbetade utgående från den nätbaserade undersökning som SFV lät göra under våren 2015 gällande utmaningarna i finlandssvenskarnas vardag.

Nytt är att studiebesök till företag och organisationer inom Finland eller Norden ingår i tyngdpunktsområdet Svenskspråkig utbildning. Projekt som befrämjar integration på svenska har inkluderats i Samarbete över språkgränser. Det sista tyngdpunktsområdet är 100-årsjubileét av Finlands självständighet 2017.

SFV satsar på innovativa projekt inom nedanstående områden:

SVENSKSPRÅKIG UTBILDNING

Projekt i syfte att stärka den svenskspråkiga utbildningen i Finland med målsättning att höja kvaliteten i skolorna och daghemmen.

- läs - och skriftfärdighet
- muntlig uttrycksförmåga
- studiebesök till företag och organisationer inom Finland eller Norden
- övriga kvalitetshöjande projekt

SAMARBETE ÖVER SPRÅKGRÄNSER

Projekt i syfte att höja värdet av att kunna svenska och därigenom även öka förståelsen för olika språkgrupper eller kulturer.

- samarbete genom tvåspråkigt projekt, gärna med nordisk koppling
- projekt som stärker det svenska språket hos svenskt-finskt tvåspråkiga
- projekt som stärker det finska språket hos enspråkigt svenska
- projekt som befrämjar integration på svenska

100-ÅRSJUBILÉET AV FINLANDS SJÄLVSTÄNDIGHET 2017

Gärna tvåspråkiga projekt inom kultur och bildning med anknytning till Finland 100 år. Projektet behöver inte vara godkänt av statsrådets kansli för Finland 100-programmet.

FINLANDSSVENSK IDENTITET

Projekt i syfte att förmedla eller stärka den finlandssvenska identiteten eller kulturen.

Liksom tidigare år kan man även söka bidrag för fortbildning, auskultering, evenemang inom bildning och kultur, litteraturanskaffningar, bokprojekt och verksamhetsbidrag (avsett för daghem eller eftis inom den privata sektorn, svenskspråkig skola eller svenskspråkigt daghem på finskspråkig ort, språkbad eller förbund). Närmare information finns på vår webbsida <http://www.sfv.fi/understod/>.

FÖRHANDSINFORMATION OM SFV:S ANSÖKNINGSOMGÅNGAR FR.O.M. SEPTEMBER 2016:

Många organisationer som redovisar enligt kalenderår har upplevt att SFV:s bidragsbeslut kommer för sent, då redan halva verksamhetsåret gått. Därför delar vi från och med september upp SFV:s ansökningstid i två omgångar:

1. September 2016 (organisationer som söker för projekt 2017).

2. Februari 2017 (skolor, daghem och privatpersoner som söker för projekt hösten 2017 eller våren 2018).

Huvudregeln är alltså att de som verkar enligt skolårets läsår söker i februari, och de som verkar enligt kalenderår söker i september.

